

**LIKUNNANOPETTAJAKSI OPISKELEVIEN KOETTU TUNNE- JA
VUOROVAIKUTUSOSAAMINEN**

Jannastiina Pusa ja Marko Tuomela

Liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielma

Liikuntatieteellinen tiedekunta

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2020

TIIVISTELMÄ

Pusa, J. & Tuomela, M. 2020. Liikunnanopettajaksi opiskelevien koettu tunne- ja vuorovaikutusosaaminen. Liikuntatieteellinen tiedekunta, Jyväskylän yliopisto, liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielma, 69 s., 1 liite.

Pro gradu -tutkielman tarkoituksena oli selvittää liikunnanopettajaksi opiskelevien kokema pätevyyttä tunne- ja vuorovaikutusosaamisessa. Tutkielman tavoitteena oli selvittää, esiintyykö liikunnanopettajakoulutuksen juuri aloittaneiden 1. vuosikurssin opiskelijoiden sekä liikunnanopettajakoulutusta päättävien päättöharjoittelijoiden välillä eroavaisuuksia tunne- ja vuorovaikutusosaamisen koetussa pätevydessä. Lisäksi tutkielman tavoitteena oli selvittää, esiintyykö tutkimusryhmien välillä ja ryhmien sisällä sukupuolieroja tunne- ja vuorovaikutusosaamisessa sekä missä tunne- ja vuorovaikutustaidoissa liikunnanopettajaksi opiskelevat kokivat kehittyneensä opintojen aikana.

Tutkimusaineiston keräsimme Webropol- ohjelmiston sähköisellä kyselylomakkeella joulukuun 2018 sekä tammikuun 2019 välisenä aikana. Tutkimuksen kohdejoukko muodostui Jyväskylän yliopiston liikunnanopettajaksi opiskelevista 1. vuosikurssin opiskelijoista sekä päättöharjoittelijoista (N=85), joista 52 oli 1. vuosikurssin opiskelijoita ja 33 päättöharjoittelijoita. Tutkimusjoukosta 44 oli miehiä ja 41 naisia. Aineistonkeruu toteutettiin yhteistyössä liikunnanopettajakoulutukseen sisältyvien tunne- ja vuorovaikutusosaamiseen keskittyvien kurssien kanssa, joiden tapaamisten puitteissa tutkimuksen aineisto kerättiin. Tutkimus toteutettiin sekä määrällisillä tutkimusotteilla että laadullisilla tutkimusmenetelmillä. Määrällisesti analysoimme aineistoa t-testeillä ja laadullisen aineiston analyysimenetelmä oli sisällönanalyysi.

Ryhmien välisissä vertailuissa ilmeni, että päättöharjoittelijat kokivat 1. vuosikurssin opiskelijoita paremmiksi tunne- ja vuorovaikutusosaamisensa. Sukupuolten välisessä vertailussa ei sen sijaan esiintynyt tilastollisesti merkitseviä eroja ryhmien välillä, eikä myöskään ryhmien sisällä. Laadullinen menetelmä paljasti, että opiskelijat kokivat kehittyneensä tunne- ja vuorovaikutusosaamisessa liikunnanopettajakoulutuksen tunne- ja vuorovaikutustaitoja käsittävien kurssien myötä, ja että he kokivat koulutuksen hyödylliseksi. Keskeisimmäksi osaksi kehitystä nousi esille kehittyminen etenkin vuorovaikutustaidoissa, jossa kuuntelun taidot sekä ongelmanratkaisutaidot olivat kehittyneet selkeimmin.

Tutkimuksemme perusteella liikunnanopettajaksi opiskelevien tunne- ja vuorovaikutusosaamisessa oli havaittavissa tilastollisesti merkitsevä ero päättöharjoittelijoiden sekä 1. vuosikurssin opiskelijoiden välillä, jonka myötä tunne- ja vuorovaikutustaitoja keskittyvän koulutuksen voidaan nähdä olevan opiskelijoiden osaamista edistävää. Tämän vuoksi tunne- ja vuorovaikutustaitoja sisältävät kurssisisällöt tulisi jatkossakin sisällyttää keskeiseksi osaksi liikunnanopettajakoulutusta.

Asiasanat: tunne- ja vuorovaikutustaidot, liikunnanopetus, liikunnanopettajaksi opiskelevat

ABSTRACT

Pusa, J. & Tuomela, M. 2020. Physical education teacher students' experiences of competence in emotional and social interaction skills. Faculty of sport and health sciences, University of Jyväskylä, Master's thesis, 69 pp., 1 appendice.

The purpose of this study was to find out the physical education teacher students' experiences of competence in the emotional and social interaction skills. The aim of this study was to examine if there was a difference between the first year physical education teacher students and the soon graduating fifth year physical education teacher students in the experiences of competence in the emotional and social interaction skills. In addition, the aim of the study was to examine whether there were gender differences between the research groups and on the other hand find out which emotional and interaction skills developed during the PE teacher education.

The research data was gathered through Webropol- software's electric questionnaire between December 2018 and January 2019. The participants of the study were formed from the first and fifth year PE teacher students who studied in the University of Jyväskylä. The study included 85 participants, of which 52 were 1st year students and 33 last year (often fifth) year students. In addition, of the research group, 44 were men and 41 were women. The data gathering was carried out in cooperation with the content of the PE teacher education courses, which concentrated on the emotional and social interaction skills. Hence, the data of the research was gathered during the meetings of these courses. The study was carried out using both quantitative and qualitative research procedures.

From the comparison of the groups can be noted that the last year students experienced to be more competent than the first year students in the emotional and social interaction skills. On the contrast, there were no statistically significant differences between the sexes, nor within the groups. The qualitative procedure revealed that, the students experienced development in their emotional and social interaction skills through these courses. Furthermore, the students experienced their education as useful. The main part of the development was seen in communication skills, of which listening and problem-solving skills were developed the most.

Based on this study to PE teacher students, there was a statistically significant difference between the first year students and last year students in their emotional and social interaction skills and therefore the education of the emotional and social interaction skills can be seen to improve students competence in these skills. For this reason, the emotional and social interaction skills should be maintained as key contents of the education for the PE teacher students also in the future.

Key words: emotional and social interaction skills, physical education, physical education teacher students

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

1 JOHDANTO.....	6
2 TUNNE- JA VUOROVAIKUTUSTAITOJEN KEHITTÄMINEN OSANA LIKUNNANOPETTAJAKOULUTUSTA.....	9
2.1 Tunnetaidot.....	9
2.2 Vuorovaikutustaidot.....	11
2.3 Sukupuolierot tunne- ja vuorovaikutustaidoissa.....	14
3 LIKUNNANOPETTAJAN TUNNE- JA VUOROVAIKUTUSOSAAMINEN	17
3.1 Tunne- ja vuorovaikutusosaaminen opettajan työssä	17
3.2 Tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettaminen oppilaille	20
4 TUNNE- JA VUOROVAIKUTUSTAITOJEN KEHITTÄMINEN OSANA LIKUNNANOPETTAJAKOULUTUSTA.....	23
4.1 Liikunnanopettajakoulutuksen tunne- ja vuorovaikutustaitoihin liittyvät sisällöt	23
4.2 Gordonin käyttäytymisen ikkuna tunne- ja vuorovaikutusopetuksen lähtökohtana	29
5 TUTKIMUSMENETELMÄT	32
5.1 Tutkimuskysymykset.....	32
5.2 Tutkimusaineisto ja sen keruu	34
5.3 Muuttujat	36
5.4 Tutkimusaineiston analysointi	37
5.5 Luotettavuus	39
5.5.1 Määrällisen tutkimuksen luotettavuus	39
5.5.2 Laadullisen tutkimuksen luotettavuus	43
6 TULOKSET	46

6.1 Opintonsa aloittaneiden ja päättävien väliset tunne- ja vuorovaikutusosaamisen erot	
46	
6.2 Tunne- ja vuorovaikutusosaamisessa ilmenneet sukupuolierot.....	47
6.3 Liikunnanopettajaksi opiskelevien kokema kehitys tunne- ja vuorovaikutustaidoissa	
opintojen aikana.....	48
7 POHDINTA	55
7.1 Tutkimustulosten yhteenveto.....	55
7.2 Tutkielman luotettavuus ja eettisyys	57
7.3 Tulosten sovellettavuus ja katsaus tulevaisuuteen.....	60
LÄHTEET	64

LIITTEET

1 JOHDANTO

Tunne- ja vuorovaikutustaidoilla on merkittävä rooli jokapäiväisessä elämässä, ja niitä tarvitaan jatkuvasti kommunikoitaessa muiden ihmisten kanssa esimerkiksi kotona, koulussa ja työelämässä. Ihmisen ajattelu- sekä havaintotoiminnot muovautuvat tunneosaamisen myötä, joiden vaikutus näkyy ihmisen arkipäiväisessä toiminnassa (Kokkonen 2017a, 11-13). Vuorovaikutustaidoiltaan taitavalle ihmiselle on taas kehittynyt eri tilanteisiin soveltuvia toimintamalleja, joita hän kykenee soveltamaan eri vuorovaikutustilanteissa (Keltikangas-Järvinen 2010, 20-22). Tunnetaitoihin kuuluvat omien tunteiden tunnistaminen, tunteiden nimeäminen, tunteiden ilmaisu sekä säätely (Goleman 1998; Gyrk, Gross & Etkin 2011; Kokkonen 2017a; Mayer & Salovey 1997; Saarinen & Kokkonen 2003), kun taas vuorovaikutustaitoihin luetaan sanallinen ja sanaton itseilmaisu, minäviestit ja kuuntelun taidot sekä empatiakyky (Gordon 2006; Kauppila 2006; Repo-Kaarento & Levander 2002; Talvio & Klemola 2017). Perusopetuksen opetussuunnitelman (POPS, 2014, 433) mukaan liikunnanopetuksen avulla voidaan tukea oppilaan kunnioittavan vuorovaikutuksen kehittymistä, vastuullisuutta, tunteiden tunnistamista ja tunteiden säätelyä sekä pitkäjänteistä itsensä kehittämistä. Kouluyhteisössä liikunnanopettajan rooli on edistää oppilaiden tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä, jolloin opettajalla itsellään tulisi olla hyvät tunne- ja vuorovaikutustaidot. Vuorovaikutustaidot ovat keskeinen osa opettajan työtä ja näin ollen opettajan käsitykset niistä ovat pohjana taitojen soveltamiselle ja opetukselle. Tunne- ja vuorovaikutustaitoja on mahdollista kehittää taitoja harjoittelemalla erilaisissa tilanteissa, ja etenkin kouluympäristö tarjoaa tähän sopivat puitteet. (Kokkonen 2017b, 194-195.)

Oppilaiden oppimat myönteiset tunne- ja vuorovaikutustaidot ovat edistäneet koulumenestystä, käyttäytymistä, vähentäneet poissaoloja, lisänneet hyvinvointia, empatiaa sekä positiivista asennetta (Durlak ym., 2011; Lintunen 2013; Payton ym. 2008). Lisäksi on todettu, että tunne- ja vuorovaikutustaidoiltaan taitavammilla opettajilla on yhteyttä oppilaiden parempaan koulumenestykseen (Bouffard, Jones & Weissbourd 2013). Kaikilla oppilailla ei välttämättä ole yhdenvertaisia mahdollisuuksia oppia tunne- ja vuorovaikutustaitoja kotiympäristössä erilaisista syistä johtuen, jolloin koulun rooli kasvattajana korostuu entisestään. Perusopetuksen

opetussuunnitelman perusteet (2014, 433-436) määrittelevät monipuolisten liikuntasisältöjen lisäksi liikunnanopetukselle psyykkistä ja sosiaalista toimintakykyä kehittämään pyrkiviä, tunne- ja ihmissuhdetaidoille rakentuvia opetuksen tavoitealueita. Nämä edellä mainitut tavoitealueet tähtäävät ihmisen kyvykkyyteen selviytyä arkipäiväisistä toiminnoista omassa elin- ja toimintaympäristössään, joihin kuuluvat siis myös sosiaalisen toimintakyvyn osa-alueet. Liikuntatunnit ympäristönä soveltuvat tunne- ja ihmissuhdetaitojen kehittämiseen oivallisesti, sillä liikuntatunnit tarjoavat perinteistä luokkaopetusta enemmän mahdollisuuksia oppilaiden väliseen vuorovaikutukseen sekä yhteistyöhön. Sosiaalisen toimintakyvyn osa-alueita painotetaan myös uudessa opetussuunnitelmassa aiempaa enemmän, jossa muun muassa sosiaalinen aktiivisuus sekä kyky toimia sujuvasti vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa ovat keskiössä. (Kokkonen 2017b, 186, 194-195.)

Lasten ja nuorten keskuudessa erilaiset mielenterveysongelmat, kuten keskittymisvaikeudet ja käytöshäiriöt, ovat lisääntyneet 22 prosenttia vuodesta 2011 vuoteen 2015 (Huikko ym. 2017). Tämän johdosta myös liikunnanopettajat joutuvat kohtaamaan yhä useammin erilaisia haasteita ollessaan tekemisissä oppilaiden kanssa. Liikunnanopetuksessa opettajan tulee ratkoa esiintyviä haasteita ja ongelmatilanteita erinäisin pedagogisin ja didaktisin keinoin, joihin liittyvät tiiviisti tunne- ja vuorovaikutusosaaminen (Kokkonen 2017b, 200). Kun oppimisilmapiiri koulussa on psykologisesti turvallinen, myös oppimisen on todettu edistyvän (Hargreaves 2000; Lintunen & Virta 2009). Opettaja kykenee vaikuttamaan myönteisen oppimisilmapiirin muodostumiseen muun muassa oman tasapainoisen ja lämpöä ilmaisevan persoonallisuutensa myötä, sekä esimerkiksi palautteenannon keinoin (Talib, Löfström & Meri, 2004 130–131; Lintunen 2013). Oppilaat arvostavatkin opettajaa, joka on kiinnostunut heistä, ymmärtää heitä sekä kykenee asettamaan rajat rakentavasti (Gordon 2006, 23-25, 272).

Liikunnanopettajakoulutuksen tavoitteena on muodostaa liikunnanopettajaksi koulutettaville omat opettamis- sekä oppimiskäsitykset, sekä opettaa heille opettamiseen vaadittavia tunne- ja vuorovaikutustaitoja. Liikunnanopettajaopiskelijoiden tunne- ja vuorovaikutustaitoja pyritään koulutusohjelmassa kehittämään niin kandidaatti- kuin maisterivaiheessakin, ja kummankin koulutusvaiheen opetussuunnitelmat sisältävät kurssisisältöjä tunne- ja vuorovaikutusosaamisen parissa. Liikunnanopettajakoulutuksen jälkeen opiskelijalla tulisi olla

monipuoliset aineenhallinnalliset, pedagogiset ja didaktiset valmiudet kasvatuksellisten haasteiden ratkaisemiseen tulevaisuuden koulumaailmassa. (Liikuntatieteellisen tiedekunnan opetussuunnitelma 2017-2020.) Opettajan henkilökohtainen kyvykkyys tunne- ja vuorovaikutustaidoissa nousee esille koulumaailmassa, sillä kyseisten taitojen opettaminen oppilaille on haasteellista ilman omia tietoja ja taitoja aiheesta. Opettajan ollessa tiedostamattaankin oppilaille tunne- ja vuorovaikutusosaamisen parissa esikuva, on hänen keskeistä hallita sekä asennoitua tunne- ja vuorovaikutusosaamisen taitoihin opettajan roolin vaatimin edellytyksin. (Kokkonen 2017b, 199.)

Tutkielmamme tavoitteena oli tutkia liikunnanopettajaopiskelijoiden kokemaa tunne- ja vuorovaikutusosaamistaan. Tutkielmassamme halusimme selvittää, eroavatko liikunnanopettajaopintonsa juuri aloittaneiden opiskelijoiden kokema tunne- ja vuorovaikutusosaaminen päättöharjoittelijoiden koetusta osaamisesta. Lisäksi pyrimme selvittämään, onko liikunnanopettajaksi opiskelevien sukupuolten välillä eroavaisuuksia niin tutkimamme ryhmien sisällä kuin niiden välillä tunne- ja vuorovaikutusosaamisessa. Halusimme myös selvittää, missä tunne- ja vuorovaikutustaidoissa liikunnanopettajaksi opiskelevat kokivat kehittyneensä opintojen aikana.

Lähtökohdiksi tutkielmamme tekoon tunnistamme tulevaisuuden haasteet työssämme, hyödyn ajatellen koulutustamme, omakohtaiset kokemuksemme sekä oma kiinnostuksemme aiheeseen. Liikunnanopettajalla on mahdollisuus edistää oppilaiden tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä, mutta näiden taitojen edistäminen on vaikeaa, mikäli opettaja omat taidot ovat suppeat. Tutkielmamme avulla halusimme saada selvyyttä siihen, miten liikunnanopettajakoulutuksemme onnistuu tunne- ja vuorovaikutusosaamisen kehittämisen saralla - vai onnistuuko? Koemme, että tämän tutkielman avulla meillä on mahdollisuus lisätä tietoutta liikuntatieteellisessä tiedekunnassa esimerkiksi siitä, tulisiko koulutukseen mahdollisesti lisätä tunne- ja vuorovaikutustaitoja kehittäviä kursseja ja onko opiskelijoiden osaamista tarvetta kehittää entisestään. Tutkielman avulla toivommekin, että saamme lisättyä tietoutta tunne- ja vuorovaikutusosaamisen kokemisesta liikunnanopettajakoulutuksessa, ja että saisimme luotua työkaluja liikunnanopettajakoulutuksen kehittämiseen tunne- ja vuorovaikutusosaamisen saralla.

2 TUNNE- JA VUOROVAIKUTUSTAITO

2.1 Tunnetaidot

Tunteiden tärkein tehtävä on laittaa arkiset toimintamme tärkeysjärjestykseen. Tunteet muuttavat ihmisen toimintavalmiutta sekä vaikuttavat ajattelu- ja havaintotoimintoihin. Sosiaalisilla tunteilla on elämän sujuvuuteen liittyviä tehtäviä. (Kokkonen 2017a, 11-13.) Tunnetaitoja ovat omien tunteiden tunnistaminen, tunteiden nimeäminen ja ilmaisu sekä säätely (Goleman 2, 146; Saarinen & Kokkonen 2003, 27–28). Kun omat tunteet työstää paremmin hallituiksi, niitä on helpompi kohdata myös toisessa ihmisessä. (Kalliomäki 2010, 10-18.) Myönteiset tunteet tukevat oppimista, mutta päinvastoin taas tietynlaiset tunne-esteet voivat heikentää oppimista ja sen laatua (Klemola & Mäkinen 2014).

Omien tunteiden tunnistaminen ja tunteiden nimeäminen. Tunteiden tunnistaminen käsittää sekä omien että muiden ihmisten tunteiden tunnistamisen (Kokkonen 2017a, 47; Saarinen & Kokkonen 2003, 27–28). Mikäli omien tunteiden tunnistaminen on haasteellista, on hankala ymmärtää toisen ihmisen tunteita. Omat tunteet on tunnistettava ja osattava nimetä, jotta osataan toimia elämän eri tilanteissa sopivalla tavalla. (Kokkonen 2017a, 47.) Tunteet ovat usein monikerroksisia, jolloin niiden selittäminen tai tulkitseminen ei aina ole yksiselitteistä. Useiden rinnakkaisten tunteiden tunteminen samanaikaisesti on mahdollista, kuten myös tunteiden ristiriitaisuus. Tunteiden tunnistamisen ja nimeämisen jälkeen muuttuvat ne usein ihmiselle itselleenkin ymmärrettävämmiksi. (Kalliomäki 2010, 10-18.)

Tunteiden ilmaisu. Tunteiden ilmaisu tarkoittaa kykyä tuoda esiin ne tunteet, jotka tarvitsevat ilmaisua. Tämä tarkoittaa sekä kykyä näyttää myönteisiä tunteita, että kykyä hallita hankalia tunteita niin, etteivät ne muutu vahingoittaviksi. (Guyrk, Gross & Etkin 2011; Mayer & Salovey 1997.) Onkin tärkeää oppia, milloin on sopiva tilanne ilmaista tunteensa vapaasti ja milloin taas tunteita on parempi hillitä. Jo pienestä lapsesta pitäen ihminen oppii vaistoamaan muiden ihmisten tunteiden kestokyvyn ja välttämään sellaisten tunteiden ilmaisemisen, joita ei usko muiden pysyvän vastaanottamaan turvallisesti. (Kalliomäki 2010, 24.) Sisäisesti koetut tunteet

tulisi erottaa niistä tunteista, jotka tulevat esiin käyttäytymisen kautta ilmaistuna (Scheer 2012). Myös kehonkieli viestittää ihmisen sen hetkisestä mielentilasta paljon. Ihmisen asento, olemus, ajankäyttö, tilankäyttö ja äänet lukeutuvat sanattomaan viestintään ja näistä kaikista voidaan päätellä erilaisia tunnetiloja. Ihmisten on helppo lukea kasvojen ilmeistä tunteita, kuten pelkoa, vihaa, hämmästyttä, inhoa, surua ja onnellisuutta. Vihan ilmeet havaitaan herkimmin. Hymyilemällä ihminen viestii hyväntuulisuudestaan, mutta myös avoimesta suhtautumisesta keskustelukumppaniin. Silmät ja katse kertovat ihmisen mielialoista, tunteista ja tavoitteista. Silmillä ilmaistaan toivoa, surua, hämmästyttä sekä iloa. Kasvojen ilmeistä otsanrypyt ja kulmakarvat osallistuvat ihmisen viestintään. Pää, jalat, kädet ja koko keho viestittävät toiselle osapuolelle sen hetkisiä tunnetiloja ja mielialoja. (Kauppila 2006, 34-38.) Tutkimukset osoittavat kehon kielen selittävän yli 50 % kommunikaatiosta tai sen puutteesta (Mather 2012).

Tunteiden säätely. Tunteiden säätely on kykyä käsitellä tunteita sopiviksi niin, että ne eivät ole itselle tai tilanteeseen nähden ylivoimaisia eivätkä vahingoita ketään. Tunteiden säätelyllä pyritään vaikuttamaan koettujen tunteiden voimakkuuteen, laatuun sekä keston. (Guyrk ym. 2011; Kokkonen 2017a, 19; Mayer & Salovey 1997.) Tunteiden säätelyn perimmäisenä tavoitteena on lievittää liian vahvoiksi koettuja tunteita niin, että elimistön tasapainotila säilyisi. Tässä tapauksessa puhutaan tunteiden hillitsemisestä. (Kokkonen 2017a, 20.) Tunteita voidaan säädellä esimerkiksi häivyttämällä, tukahduttamalla, voimistamalla tai aktivoimalla (Pulkinen 2009). Tunteiden säätelyä tarvitaan ihmissuhteissa, itsetuntemuksessa, erilaisissa tilanteissa sekä elämän tarkoituksen vahvistumisessa. Mielialojen säätely, erilaiset kielteisiin tunteisiin keskittyvät selviytymiskeinot ja psyykkisten uhkien puolustusmekanismit liittyvät osaltaan tunteiden säätelyn yläkäsitteen alle. Tunteiden säätelyllä on useita eri ulottuvuuksia; kohde, voimakkuus, tietoisuuden aste ja tunteessa tapahtuva muutos. Tunteiden säätelyä onkin pyritty hahmottamaan sen avulla, kehen tunteiden säätely kohdistuu. Sisäisessä säätelyssä se kohdistuu ihmiseen itseensä, kun taas ulkoisessa säätelyssä muihin ihmisiin. Tunteiden säätelyn voimakkuus kertoo, onko säätely ali- vai ylisäätelyä, ja tunteessa tapahtuva muutos kertoo, onko säätelyn suuntaus tunteita hillitsevää vaiko voimistavaa. Tietoisuuden asteella kuvataan tunteiden säätelyn tietoisuutta tai tiedostamattomuutta. (Kokkonen 2017a, 20-31.)

2.2 Vuorovaikutustaidot

Tässä tutkielmassa vuorovaikutustaidot määrittyvät Gordonin (2006; kts. myös Talvio & Klemola 2017) käyttäytymisen ikkunaan sisältyvien vuorovaikutustaitojen kautta. Vuorovaikutustaidoilla on suuri rooli ihmisten jokapäiväisessä elämässä, sillä niiden tarkoituksena on lisätä ihmisen omaa hyvinvointia, auttaa toimimista erilaisissa ongelmatilanteissa sekä helpottaa ihmissuhteita (Gordon 2006, 22; Talvio & Klemola 2017, 7-12). Talvion ja Klemolan (2017, 12) mukaan vuorovaikutus on aina vastavuoroista ja onnistuneessa vuorovaikutustilanteessa osapuolet kokevat ymmärtävänsä toisiaan. Vuorovaikutustaitoihin luetaan selkeä sanaton ja sanallinen itseilmaisu, ongelmanratkaisutaidot sekä kuuntelutaidot (Gordon 2006; Talvio & Klemola 2017). Gordon (2006) määrittelee vuorovaikutustaidot sosiaalisesti arvostetuiksi ja opituiksi käyttäytymismalleiksi. Sosiaalisuudella taas tarkoitetaan luonteenpiirrettä, joka määritellään ihmisen kiinnostukseksi muita ihmisiä kohtaan, sekä ihmisen haluksi toimia muiden ihmisten seurassa. Sosiaalisuuteen verrattuna vuorovaikutustaidoilla tarkoitetaan ihmisen kykyä tulla toimeen muiden ihmisten kanssa riippumatta siitä, miten seurallinen hän on. Sosiaalisuus toki edesauttaa sosiaalisten taitojen kehittymistä, mutta ei kuitenkaan toimi takeena niiden olemassaololle. Vuorovaikutustaidot kehittyvät yksilöllisesti kokemusten ja kasvatuksen kautta. (Keltikangas-Järvinen 2010, 17-18.) Kuten taidot yleensä, vuorovaikutustaidot ovat opittuja taitoja, ja niitä määritellään usein niiden seurausten perusteella. Salmivallin (2005, 79-80) mukaan myönteisiin sosiaalisiin seuraamuksiin johtava yksilön käyttäytyminen on seurausta onnistuneesta vuorovaikutuksesta, joka esimerkiksi lasten kohdalla saattaa tarkoittaa leikkiin pääsemistä tai uusiin ystäviin tutustumista. Onnistuminen vuorovaikutustilanteessa edellyttää hyvää viestintätaitoa (Kauppila 2006, 25). Epäonnistunut vuorovaikutus saattaa taas johtaa sosiaalisiin ristiriitoihin (Salmivalli 2005, 79-80).

Vuorovaikutuksen tulee olla myös moraalisesti ja eettisesti hyväksyttävää. Tämä on nähtävillä esimerkiksi lapsen kehitysvaiheissa; lapsi löytää useimmiten keinon selviytyä ryhmässä, mutta lapsen käyttämät vuorovaikutukselliset keinot eivät välttämättä aina ole eettisesti hyväksyttäviä. (Keltikangas-Järvinen 2010, 38-39.) Kasvatus ja lapsen toimintaympäristö ryhmätilanteissa ovatkin keskeisessä roolissa lapsen vuorovaikutuksen kehittymisessä eettisesti

sekä moraalisesti oikeaan suuntaan. Keltikangas-Järvinen (2010, 39-40) toteaaakin ihmisen eettisesti ja moraalisesti omaksumissa vuorovaikutustaidoissa kuvastuvan hänen kykynsä arvostaa sekä kunnioittaa muita, kykynsä tiedostaa oikeutensa sekä kykynsä käyttäytyä sovittujen sääntöjen mukaan. Keskeistä nykypäivän määritelmässä vuorovaikutustaidoille on myös se, että ihminen kykenee nopeasti solmimaan sosiaalisia kontakteja eri ihmisiin sekä keskustelemaan ja olemaan luonteva heidän seurassaan. Vuorovaikutuksellisesti taitavalla ihmisellä on lukuisia eri tilanteisiin soveltuvia toimintamalleja, joita hän kykenee käyttämään kulloinkin tarpeen vaativissa vuorovaikutustilanteissa. Sellaisen ihmisen toimintaan, jolla on hyvät vuorovaikutustaidot ei usein edes kiinnitetä huomiota, vaan päinvastoin vuorovaikutustaitojen puute huomioidaan herkemmin. (Keltikangas-Järvinen 2010, 20-22.)

Sanaton ja sanallinen itseilmaisuus. Selkeä sanaton eli nonverbaalinen itseilmaisuus tarkoittaa kaikkea sellaista viestintää, joka ei perustu puhuttuun kieleen, jolloin ilmeillä, eleillä ja kehon kielellä on suuri painoarvo (Repo-Kaarento & Levander 2002, 141). Esimerkiksi ihmisten vaatteet ja niiden värit ovat oleellinen osa sanatonta viestintää, jonka lisäksi ihmisen liikkumisesta ja elehdinnästä voidaan tehdä johtopäätöksiä (Kauppila 2006, 34). Sanallinen eli verbaalinen itseilmaisuus on viestintää, jonka kulmakivenä toimii sanallinen kommunikaatio (Kauppila 2006, 25). Omasta puolesta puhumisen taito, eli oman tuntemuksen kertominen toiselle osapuolelle, on osa selkeää sanallista viestintää, johon esimerkiksi minäviesti sisältyy (Gordon 2006; Talvio & Klemola 2017, 103). Trenholmin ja Jensenin (2013, 49-50) mukaan sanaton viestintä on usein uskottavampaa kuin suullinen viestintä. Sanaton viestintä on myös emotionaalisesti voimakkaampaa. Sanaton viestintä on jatkuvaa ja luonnollista, mutta esimerkiksi eri kulttuurien toimintatavat vaikuttavat sanattomaan viestintään ja sen tulkitsemiseen. (Trenholm & Jensen 2013, 49-50.) Sanattoman ja sanallisen viestinnän on oltava tasapainossa, jotta ymmärrettävä viesti välittyy (Talvio & Klemola 2017, 103).

Ongelmanratkaisutaidot. Ongelmanratkaisutaitoihin kuuluvat Gordonin (2006, 183-186, 276-279, 354-356) mukaan ongelmaan tarttuminen muun muassa minäviestien avulla, sekä tarveristiriitojen ja arvostiriitojen ratkaisumenetelmät. Minäviesteihin sisältyy omien tarpeiden, tunteiden, ajatuksien ja halujen ilmaiseminen. Minäviestien avulla ihminen osoittaa

ottavansa itsensä todesta ja kunnioittavansa kokemiaan asioita. (Gordon 2006, 183-186; Talvio & Klemola 2017, 103). Minäviestejä on erilaisia; kantaa ottavia, selittäviä, ennakoivia, myönteisiä sekä ongelmaan tarttuvia. Myönteisellä ja ongelmaan tarttuvalla minäviestillä puhuja luonnehtii itseään, omia tunteitaan ja ajatuksiaan sekä sitä, mitä hän itse pitää tärkeänä. (Gordon 2006, 183-186; Talvio & Klemola 2017, 103-104.) Kantaa ottava minäviesti ilmaisee päätöksen ja syyt, jotka johtivat päätöksentekoon. Selittävän minäviestin tavoitteena taas on kertoa toiselle jotakin itsestä, kuten esimerkiksi ”pidän nukkumisesta”. Ennakoivalla minäviestillä tarkoitetaan sitä, että ihminen ilmaisee mitä haluaa tai tarvitsee, sekä syyn tarpeelleen. (Gordon 2006, 186-189; Talvio & Klemola 2017, 104.) Minäviesteihin ei sisälly tuomiota tai tulkintoja toisesta, vaan useimmiten ne herättävät vastaanottajassa hyväksyntää ja arvostusta. Ne kuuluvat toimivaan vuorovaikutukseen ja ne saavat aikaan muutoksen halua. (Gordon 2006, 183-186).

Arvoristiriidassa kaksi ihmistä ymmärtää asian eri tavoin. Kyse on mielipiteiden, vakaumusten, arvojen ja asenteiden yhteentörmäyksestä. (Gordon 2006, 354-356; Talvio & Klemola 2017, 126.) Arvoristiriidassa omista arvoista ei luovuta ja toisten arvoihin ei sopeuduta vastoin omaa tahtoa (Gordon 2006, 354-356). Ongelman ilmaantuessa Gordonin menetelmän (2006, 186-189) mukaan ratkaisussa on ensisijaisen tärkeää se, että ihminen saa tietää, mikä on aiheuttanut toiselle ihmiselle ongelman. Tarveristiriidassa molemmilla on tarve toimia tietyllä tavalla, jolloin ratkaisu saattaa löytyä ”kaikki voittavat” -menetelmästä, joissa molempien osapuolten tarpeet ja toiveet määritellään ja mietitään ratkaisuja (Gordon 2006, 276-279; Talvio & Klemola 2017, 121-125).

Kuuntelun taidot. Kuuntelun taidot ovat keskeinen vuorovaikutustaitojen osa. Kuuntelun taitoihin kuuluvat huomion kohdistaminen, tilan antaminen, toiseen suuntautuminen, vastaanottoilmaukset, ovenaukaisijat, kuten ”jatka vaan.”, kuullun tarkistaminen sekä eläytyvä eli aktiivinen kuuntelu. (Gordon 2006, 94, 128; Kauppila 2006, 182-184.) Kuuntelun taitoihin kuuluvat oleellisesti myös toisen ihmisen huomioiminen, jossa puhujan annetaan edetä hänelle sopivalla tahdilla. Kuuntelijan eleet, kuten esimerkiksi katsekontakti ja nyökkääminen viestittävät puhujalle, että häntä kuunnellaan, hänet on ymmärretty ja hän voi siirtyä kertomuksessaan eteenpäin. (Talvio & Klemola, 2017, 109-112.) Aktiivista kuuntelua pidetään

Kauppilan (2006, 182) mukaan tärkeimpänä vuorovaikutustaitona. Aktiivisella kuuntelulla tarkoitetaan empaattista ja kunnioittavaa kuuntelua (Gordon 2006, 94). Gordonin (2006, 94-98) mukaan aktiivisessa kuuntelussa kuuntelija palauttaa kertojalle mieleen, mitä on juuri kuullut ja näin tarkistaa, onko ymmärtänyt asian oikein. Kuuntelu vaatii kuulijalta enemmän vuorovaikutusta ja todisteita kuullun ymmärtämisestä. Aktiivisessa kuuntelussa kuuntelija asettuu toisen asemaan ja pyritään siten näkemään asia toisen silmin. Myös toisen tunteen sanoittaminen on olennainen osa aktiivista kuuntelua. (Gordon 2006, 94; Talvio & Klemola 2017, 110.) Aktiivisen kuuntelun tarkoituksena onkin mahdollistaa toiselle kokemus hänen tunteidensa hyväksymisestä ja siitä, että hänet otetaan huomioon arvokkaana ja hänen kokemuksensa merkityksellisenä (Talvio & Klemola 2017, 110-112).

Empatiakyky. Empatialla tarkoitetaan ihmisen kykyä kohdata toisen ihmisen kokemaa tunnetilaa, kykyä ymmärtää toisen ihmisen tunteita sekä toisen ihmisen tunnetilaan eläytymistä. Kyseessä on ymmärtävä vuorovaikutus kahden ihmisen välillä. (Kauppila 2006; 186-187; Spinrad & Eisenberg 2009.) Toisen ihmisen mielentilan ymmärtäminen ilman, että tuntee samoin kuin toinen, on empatiaa. Empatiakyvyn voi oppia sosiaalisen vuorovaikutuksen kehittymisen avulla. (Kauppila 2006, 186-187.) Mitä paremmin ihminen ymmärtää omat tunteensa, sitä taitavampi hän on ymmärtämään ja tulkitsemaan muiden mielialoja ja tunteita (Goleman 2009, 127). Empatiakyky voidaan jakaa kahteen osaan: kognitiiviseen ja emotionaaliseen empatiaan. Kognitiiviseen empatiaan kuuluu, että toisen asemaan asetutaan tietoisesti ja ongelmiin suhtaudutaan ammatillisesti. Emotionaalisessa empatiassa toisen tunteisiin reagoidaan ilman asian tietoista ammatillista pohtimista, jolloin toisen ongelma osataan ymmärtää omaksi huoleksi. (Koivunen 2009, 34–35, 50.) Empatiakyky kuuluuikin moraalin ohella keskeisesti myös lapsen sosiaaliseen kehitykseen (Järvinen ym. 2009).

2.3 Sukupuolierot tunne- ja vuorovaikutustaidoissa

Useat tutkimukset ovat osoittaneet naisten vuorovaikutustaitojen olevan parempia miesten vuorovaikutustaitoihin verrattuna (Burlison 2003; Groves 2005; Kret & De Gelder 2012; Merchant 2012; Petrides & Furnham 2000). Sanattomia vuorovaikutustaitoja tutkittaessa, naiset ovat osoittaneet korkeampaa osaamista monissa tunne- ja vuorovaikutustaitojen mittauksissa

(Burleson 2003). Siinä missä naiset käyttävät kommunikaatiota työkaluna sosiaalisten suhteiden kasvattamisessa ja sosiaalisten suhteiden luomisessa, miehet käyttävät kieltään hallitsemiseen sekä saavuttaakseen halutun lopputuleman (Mulac, Bradac & Gibbons 2001). Naiset pitivät itsetunnon tukemista, parempia ongelmanratkaisutaitoja ja empatiataitoja tärkeämpinä kuin miehet, kun taas miehet pitivät kerronta- ja neuvottelutaitoja tärkeämpinä kuin naiset (Burleson 2003.) Naiset osoittavat miehiä useammin empatiaa ja arvostavat toisen henkilön tarjoamaa empatiaa, kun taas miehet naisia useammin välttävät ongelmia ja paheksuvat muiden tarjoaman avun vastaanottamista. Naiset ja miehet eroavat myös yhteisön jäseninä; naiset ovat vuorovaikutuksellisempia muiden ihmisten kanssa, kun taas miehet arvostavat enemmän itsenäisyyttä. Miehet esittävätkin naisia useammin ratkaisuja ongelmatapauksiin välttääkseen tarpeettomia ongelmia ihmisten välillä. (Basow & Rubenfield 2003.)

Tutkimukset ovat osoittaneet, että miesten tullessa tietoisiksi tunnereaktioistaan, heidän tunteiden säätelykeinonsa on usein tunteiden tukahduttaminen. Tämä saattaa johtaa tunteiden entistä voimakkaampaan purkautumiseen myöhemmin. (Saarinen & Kokkonen 2012, 45.) Miehet tunnistavat tunnevihtejä ja sanattomia viestejä naisia heikommin ja tämä taas aiheuttaa miehille haasteita tunneosaamisessa. Miehet ovat usein hyökkäävämpiä naisiin verrattuna ja ristiriitatilanteissa ratkaisevat tunneongelmia usein ärtymällä tai asian korjaamisella loogisrationaalisella tavalla. Miesten kokema empatiareaktio kytkeytyy nopeasti pois, kun miehen aivot keskittyvät lohduttamisen sijaan ongelmatilanteen korjaamiseen. Miehillä on keskimäärin naisia heikompi kyky havainnoida omia ja toisten tunnereaktioita kasvoilta, äänenpainosta, asennoista ja muista ei-kielellisistä vihjeistä. (Saarinen & Kokkonen 2012, 15-17, 29).

On osoitettu, että miehillä on naisia suppeampi tunnesanasto. Naisilla on suurempi tarve tunteiden tarkempaan havainnointiin ja ilmaisuun. Naiset reagoivat miehiä voimakkaammin kielteisiin tunteisiin, ovat parempia tunteiden tunnistamisessa ja nimeämisessä, ilmaisevat voimakkaammin tunteitaan ja heidän tunteiden säätelynsä on onnistuneempaa. (Saarinen & Kokkonen 2012, 19, 37). Naiset tunnistavat tunteet paremmin ja ilmaisevat itseään helpommin, miesten reagoidessa kuitenkin paremmin uhkaaviin vihjeisiin, kuten hallitseviin, väkivaltaisiin tai aggressiivisiin vihjeisiin, ja tämä saattaa heijastua miesten ja naisten erilaiseen

käyttäytymiseen (Kret & De Gelder 2012). Naiset ovat miehiä ilmaisullisempia; he ilmaisevat itseään kehollisesti ja heidän sanallinen tunteiden ilmaisunsa on runsaampaa. Toisinaan naiset saattavat kuitenkin jäädä kakkosiksi miehille tunteiden tunnistamisen suhteen. Naiset säätelevät tunteitaan, erityisesti suuttumusta, miehiä paremmin ja naiset turvautuvat sosiaaliseen tukeen enemmän verrattuna miehiin. (Saarinen & Kokkonen 2012, 31-45.) Monissa tunnetilojen säätelystrategioissa esiintyi sukupuolieroja miesten ja naisten välillä. Naiset käyttävät useita erilaisia tunteiden säätelykeinoja miehiin verrattuna. (Nolan-Hoeksema & Aldao 2011; Zimmermann & Iwanski 2014.)

Hofmannin ym. (2006) tutkimuksessa naiset pystyivät miehiä helpommin nimeämään miesten kasvojen ilmeitä, kun taas miehet pystyivät naisia helpommin nimeämään naisten kasvojen ilmeitä. Kaikki tutkimukseen osallistuneet pystyivät nimeämään helpommin neutraaleja ja iloisia ilmeitä naisten kasvoilta, kuin neutraaleja ja iloisia ilmeitä miesten kasvoilta. Nämä tulokset viittaavat siihen, että vastakkaisen sukupuolen kasvoilta on helpompi tunnistaa ja nimetä toisen kokemia tunteita verrattuna samaa sukupuolta olevan kasvojen ilmeiden tunnistamiseen. (Hoffman, Suvak & Litz 2006.) Stevensin ja Hamannin tutkimus (2012) tarkasteli sukupuolieroja erikseen negatiivisten ja positiivisten tunteiden suhteen. Sukupuolierot vaihtelivat huomattavasti tutkittaessa negatiivisia ja positiivisia tunteita. Sukupuolierot naisten eduksi havaittiin useimmin negatiivisten tunteiden suhteen, kun taas valtaosa miehiä suosivista sukupuolieroista havaittiin tarkasteltaessa positiivisia tunteita.

Tutkittaessa johtajien sukupuolieroja, naispuoliset johtajat osoittivat parempaa tunne- ja vuorovaikutusosaamista, jotka olivat yhteydessä parempaan johtamiseen. Naisjohtajilla oli paremmat taidot säädellä sanallista ilmaisua, käyttää vaihtelevia sosiaalisia rooleja ja sanatonta tunneilmaisua sekä parempi kyky hallita sanattomia viestejä. (Merchant 2012.) Burke ja Collins (2001) havaitsivat kuitenkin naisten käyttävän johtamistapana miehiä vuorovaikutteisempaa johtamistyyliä, sekä esittivät naisten arvostavan esimerkiksi kommunikaatiota miehiä enemmän työssään johtajana.

3 LIKUNNANOPETTAJAN TUNNE- JA VUOROVAIKUTUSOSAAMINEN

3.1 Tunne- ja vuorovaikutusosaaminen opettajan työssä

Tunne- ja vuorovaikutustaidot muodostavat keskeisen osan opettajan työstä ja opettajan käsitykset tunne- ja vuorovaikutustaidoista ovat pohjana taitojen soveltamiselle ja opetukselle (Lintunen 2009). Opettajan omat tunnetaidot parantavat häiriökäyttäytymiseen puuttumista, palautteen antamista ja sen laatua (Kokkonen 2017, 111). Tunne- ja vuorovaikutuksellisesti taitavat opettajat ovat myös todennäköisemmin tyytyväisempiä työhönsä sekä kykenevät myönteisempään käyttäytymiseen opettajana (Brackett, Mojsa, Palomera, Reys & Salovey 2010; Bouffard ym. 2013). Opettajien omien kokemusten mukaan oppilaiden yksilöllisten taitojen kehittymiseen ja oppilaiden sosiaaliseen toimintaan vaikuttaa suuresti sosioemotionaalisen kasvun tukeminen koulussa. Opettaja oppii jatkuvasti tärkeitä taitoja, jotka ovat hyödyllisiä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. (Kokkonen 2017, 195, 199-200.) Hargreavesin (2000) mukaan opettaminen on keino näyttää ja harjoitella tunteita. Opettaja käyttää jatkuvasti tunteita opetuksessaan ollessaan vuorovaikutuksessa oppilaiden ja muiden opettajien kanssa. Tunteiden näyttämällä edistetään samalla sekä myönteisen ja turvallisen ilmapiirin syntymistä että opettajan ja oppilaan psyykkistä kehitystä. (Gordon 2006; Mörsky 2010.)

Opettajan tärkein työkalu työssään on toimiva suhde oppilaaseen. Opettajan on tärkeä hallita tunne- ja vuorovaikutustaidot monipuolisesti, sillä niiden myötä hänellä on mahdollisuus rakentaa moniulotteisia yhteyksiä hänen ja oppilaan välille. Tunne- ja vuorovaikutustaidot ovat välttämättömiä kommunikation kannalta ja niitä on mahdollista oppia jatkuvasti lisää. (Gordon 2006, 23.) Tunnetason syvyys opettajan ja oppilaiden välillä kertoo suhteen laadusta. Jo muutamalla sanalla voi olla vaikutusta opettajan ja oppilaan välisen suhteen parantamisessa. (Gordon 2006, 21-25, 40-47.) Avoin tunneilmaisu on avainasemassa opetustilanteen ihmissuhteen laadun tukemisessa. Jos opettaja haluaa opettaa oppilaille tunteita, tulee hänen ilmaista oppilaille myös omia tunteitaan. Opettaja voi omalla vuorovaikutuksellaan herättää oppilaissa pelon, häpeän ja ärsyyntymisen tunteita, jotka estävät oppilaan oppimista. (Gordon

2006, 114-124.) On myös todettu, että opettajat, jotka ovat kiinnostuneita opetettavan aineen ohella ensisijaisesti oppilaista, pärjäävät paremmin verrattuna muihin opettajiin (Huebner, Gilman, Reschly, & Hall 2009). Opettajan ja oppilaan välinen vuorovaikutussuhde toimii, kun siihen kuuluvat avoimuus ja rehellisyys, toisen huomioonottaminen, vapaus tukea toinen toistaan, erillisyyks ja molempien tyytyväisyys. Suhteen ollessa avoin, molemmilla on mahdollisuus puhua suoraan ja rehellisesti omista tunteistaan. Kun molemmat osapuolet tuntevat toisen välittävän ja kunnioittavan sekä sallivat toinen toisensa yksilöllisyyden, puhutaan hyvästä vuorovaikutussuhteesta. (Gordon 2006, 45-47.) Oppilaiden akateeminen pätevyys ja sosiaalinen sopeutuminen ympäristöön koulussa ovat sitä parempia, mitä parempi suhde heillä on opettajiin, kun taas heikko opettaja-oppilas suhde lisäsi todennäköisyyttä heikompaan koulumenestykseen sekä ristiriitatilanteisiin. (Mashburn 2008; Pianta 2003; Raver, Garner & Smith-Donald, 2007.)

On todettu, että tunne- ja vuorovaikutustaidoiltaan taitavammilla opettajilla on yhteys oppilaiden parempaan koulumenestykseen. Tunne- ja vuorovaikutustaitojen merkitystä ei olekaan syytä vähätellä osana opettajan työtä, vaan ne ovat konkreettisia tekijöitä opettajien, opiskelijoiden ja koulujen menestyksessä (Bouffard ym. 2013). Tunne- ja vuorovaikutustaidoiltaan taitavat, rauhalliset ja positiiviset opettajat, kykenevät kohtaamaan haastavat opetustilanteet lämpimämmin, herkemmin ja oikeudenmukaisemmin, ja etenkin näistä tilanteista myös oppilaat oppivat herkimmin tunteiden käsittelytaitoja sekä ihmisten kohtaamista opetustilanteissa. Opettajan kohdatessa opetustilanteissa stressaavia tilanteita lähes joka päivä, oppilaat oppivat myös siitä, miten opettajat hallitsevat turhautumista, kontrolloivat muuttuvia, haastavia tilanteita sekä reagoivat erilaisiin ärsykkeisiin. Oppilaat oppivat, miten opettaja käsittelee oppilaita silloin, kun opetustilanteessa sattuu jokin konfliktitilanne, esimerkiksi oppilaiden välillä. Tällöin tietoisuus, huomio, joustavuus ja toiminnan kohdistaminen ovat keskiössä. (Bouffard ym. 2013.)

Vuorovaikutustaitoja käyttämällä opettajalla on mahdollisuus luoda luokkaan autonomiaa tukeva ilmapiiri sekä edistää oppilaiden osallisuuden tunnetta (Talvio 2014). Osallistavat ja vuorovaikutteiset opetusmenetelmät sekä psykologisesti turvallinen ilmapiiri luovat tunne- ja ihmissuhdetaitojen oppimiselle optimaalisen ympäristön. Turvallista ja kaikki oppilaat

huomioon ottavaa liikunnanopettajaa pidetään yleisesti luotettavana ja hänen oppitunneillaan on mukava ja helppo olla (Lintunen 2013). Opettajan ja oppilaiden tulisi luoda toimiva ilmapiiri, missä leikki ja hauskanpito on sallittua. Myönteisen ilmapiirin ansiosta suoriutuminen ja oppiminen ovat korkeatasoisempaa. (Lintunen & Virta 2009.) Oppiminen ei onnistu, jos oppitunneilla vallitsee kaaos. Opettajan tulee asettaa rajoja ja luoda kannustava, turvallinen ja selkeä toimintaympäristö, jolla edistetään hyvää oppimisilmapiiriä ja sitä kautta oppimista. Oppimisilmapiirin ollessa psykologisesti turvallinen, oppiminen edistyy. (Hargreaves 2000; Lintunen & Virta 2009.) Keskeisin oppimisilmapiiriin vaikuttava asia on opettajan vahva, tasapainoa ja lämpöä ilmaiseva persoonallisuus (Talib, ym. 2004, 130–131). Esimerkiksi minäviesteillä on mahdollista antaa tehokkaasti myönteistä ja ongelmaan tarttuvaa palautetta (Lintunen 2013). Oppilaat arvostavat opettajaa, joka on oppilaiden kanssa työskennellessään aidosti läsnä, kehuu oppilaita ja on kiinnostunut oppilaistaan (Gordon 2006, 23-25, 272; Niemi 2016, 26-27). Kuusela (2005) havaitsi, että liikunnanopettajan käyttämien ongelmaan tarttuvien minäviestien seurauksena oppilaiden hyökkäävä käyttäytyminen ja tekemisten puolusteleminen vähenivät. Liikunnanopetus mahdollistaa ja vahvistaa oppilaan sosioemotionaalista kasvua. Liikunnanopettajilla on mahdollisuus tukea oppilaan sosioemotionaalista kasvua kannustamalla, vuorovaikutteisella keskustelulla, opettajan omalla esimerkillä sekä eriyttämällä. (Kokkonen 2017, 187-190.)

Opiskelu on vuorovaikutusta opettajan ja oppilaan välillä, mutta myös oppilaiden välillä. Oppilaiden tulisi hallita tunne- ja vuorovaikutustaitoja, jotta tunteiden tunnistaminen ja käsittely sekä onnistumisten lisäksi myös epäonnistumisten käsittely helpottuu. Oppilaiden tulisi osata toimia vuorovaikutuksessa myös muiden ihmisten kanssa. (Talvio 2014.) Siksi on tärkeää luoda sellainen ilmapiiri, jossa kaikkien oppilaiden on helppo työskennellä sekä tuntea turvallisuuden tunnetta. Joskus opiskelutilanne voi muodostua yksilökeskeiseksi, kilpailulliseksi tai yhteistoiminnalliseksi. Kilpailullisella ympäristöllä voi olla sekä myönteisiä että kielteisiä vaikutuksia oppilaan oppimisen kannalta. Yksilökeskeinen oppimistilanne ajaa oppilaan omaa etua ja etenemistä, kun taas yhteistoiminnallinen oppimistilanne painottaa sosiaalis-kognitiivista oppimista ja sosiaalisia taitoja. (Julkunen 1998, 25.) Opettajan kyvyt tunne- ja vuorovaikutustaidoissa vaikuttavat myös oppimisympäristön organisointiin; tavoitteena on rauhallisen, järjestäytyneen ja oppimiselle tehokkaan ympäristön luominen.

Parhaimmillaan opettajan oma kyvykkyys tehokkaan oppimisympäristön luomisessa tarjoaa oppilaalle mahdollisuuden luovuuteen, autonomiaan, tunteeseen merkityksellisyydestä sekä omaehtoiseen pohdintaan. Jo pelkästään tunne- ja vuorovaikutustaitoja hyödyntämällä opettajalla on mahdollisuus opetuksen tehostamiseen ottamatta vielä edes huomioon opetuksen sisällöllisiä osa-alueita. Rakentaakseen hyviä oppimisympäristöjä, opettajien tulee ylläpitää työrauhaa, organisoida, saada oppilaat kontrolliin sekä kehittää luottamusta oppilaiden ja perheen kanssa. (Bouffard ym. 2013; Carlock, 2011).

Lintunen ja Virta (2009) toteavat, että opettajan ja oppilaan väliseen vuorovaikutukseen kaivataan parannusta. Yleisimpiä ristiriitoja opettajan ja oppilaan välille aiheuttavat käyttäytymissäntöjen puuttuminen, vaikeasti esitetyt säännöt ja se, että opettaja on laatinut säännöt ilman oppilaita (Gordon 1974, 186-187). Äärelä (2012) tutki väitöskirjassaan nuorten vankien peruskouluikäisiä kokemuksia. Vangeille tehtyjen haastatteluiden perusteella sillä, miten opettaja kohtaa oppilaansa, on vaikutusta. Usein myös oppilaiden käytös muuttuu sitä mukaa, miten opettaja on kohdannut oppilaansa aikaisemmin. Iso osa oppilaista koki, etteivät opettajat kuunnelleet heitä, olleet kiinnostuneita heistä tai heidän mielipiteistään. (Äärelä 2012.)

3.2 Tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettaminen oppilaille

Perusopetuksen opetussuunnitelmassa (POPS 2014, 433-434) määritellään liikunnanopetuksen tavoitteiksi oppilaan myönteinen kehitys niin fyysisellä, psyykkisellä kuin sosiaalisella saralla toimintakyvyn edistämiseksi. Liikunnan sekä psyykkisen hyvinvoinnin välillä vallitsevan yhteyden tutkiminen perustuu tulkintaan, jonka mukaan kehon liikuttaminen liikuttaa samalla myös mieltä. Tämä merkitsee siis liikunnan myönteisiä vaikutuksia fyysisen kehityksen lisäksi myös niin psyykkiseen kuin sosiaaliseen kehitykseen. (Ojanen & Liukkonen 2017, 215.) Liikuntakasvatuksen tavoite tähtää kouluikäisen kasvattamiseen liikunnan avulla, joka heijastuu esimerkiksi koululiikunnan tehtäviin tavoitellen lasten ja nuorten psyykkisen ja sosiaalisen kehityksen ja hyvinvoinnin tukemista. Kehityksen mahdollistamiseksi psyykinen ja sosiaalinen hyvinvointi edellyttävät myös sosiaalisia taitoja. Liikunnan opetussuunnitelmassa painotetaan entistä enemmän sosiaalista toimintakykyä, jonka ulottuvuuksia ovat ihmisen vuorovaikutussuhteet sekä hänen aktiivinen toimintansa osana

yhteisöä ja yhteiskuntaa. Liikunnanopetukseen sisältyy sosiaalista ja psyykkistä toimintakykyä kohentavia, tunne- ja vuorovaikutustaitoihin rakentuvia tavoitteita. Alakouluvuosina tavoitteet keskittyvät tunneilmaisun ja toiminnan säätelyyn, sekä vastuun ottamisen ohjaamiseen ja yhteistyötaitoihin. Omasta toiminnasta vastuun ottaminen, oman toimintakyvyn rajojen kokeilemiseen kannustus sekä myönteisten kokemusten varmistaminen ovat osa psyykkisen toimintakyvyn vahvistamista. (POPS 2014, 148-149, 273-276.) Huolestuttavaksi asiaksi Kokkosen (2017, 185-193) mukaan nousee se, että yläkouluikäisillä sosiaalista toimintakykyä tukevat tavoitteet ovat lähes täysin samat kuin alakouluikäisillä.

Tunne- ja vuorovaikutustaitojen asiantuntijat suosittelevat tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettamista sekä kehittämistä lapsille ja nuorille päiväkotikäisistä lukiolaisiin, jossa etenkin varhaiskasvatus sekä kouluajan ensimmäiset vuodet ovat keskeistä tunne- ja ihmissuhdetaitojen kehittämisen aikaa (Kokkonen 2017, 190-191). Tunne- ja vuorovaikutustaitojen omaksuminen pohjautuu oppimiseen, ja oppiminen onkin kasvun ja kehityksen ytimessä tapahtuva prosessi. Oppiminen tapahtuu sosiaalisesti ihmisten välillä ja se välittyy osin myös kulttuurin kautta. Oppimiseen liittyy myös kyky toimia sosiaalisessa ympäristössä, jolloin esimerkiksi liikunnan ja oppimisen yhteyttä voidaan selittää liikunnallisen ympäristön luomilla vuorovaikutustilanteilla. Yhteyttä liikunnan sekä oppimisen välillä tulisikin tarkastella kokonaisvaltaisesti vuorovaikutuksellisena prosessina, jossa parhaimmillaan voidaan oppia muun muassa ryhmätyöskentelytaitoja, itseohjautuvuutta sekä kartuttaa kokemusta sosiaalisista tilanteista. (Kantomaa, Syväoja & Tammelin 2013, 13–15.) Liikuntatunneilla tulee opettaa tunne- ja vuorovaikutustaitoja ja ne tulisi sisällyttää osaksi kasvatuksellisia tavoitteita (Talvio 2014). Oppilaiden oppimat tunne- ja vuorovaikutustaidot ovat edistäneet koulumenestystä, vähentäneet poissaoloja, lisänneet hyvinvointia, empatiaa sekä positiivista asennetta (Durlak ym., 2011; Lintunen 2013; Payton ym. 2008).

Liikunnanopettajaksi opiskelevien mielestä vuorovaikutuskoulutus on tärkeää (Klemola 2009, 120). Pirttimäen ja Salmion (2013) tutkielman mukaan liikunnanopettajat arvostavat tunne- ja vuorovaikutustaitoja, mutta he eivät kuitenkaan pyri kovinkaan tietoisesti tukemaan näiden taitojen oppimista. Liikunnanopettajien mielestä taidot harjaantuvat luonnostaan. (Pirttimäki & Salmio 2013.) Pirttimäen ja Salmion (2013) tutkielmasta selvisi, että tunne- ja

vuorovaikutustaitojen kehittämistä ajatellen liikunnanopettajat käyttävät eniten pari- ja ryhmätöitä sekä ongelmanratkaisutehtäviä. Joukkuepelit, tanssi ja telinevoimistelu olivat eniten näitä taitoja kehittäviä liikuntalajeja. Tunne- ja vuorovaikutusosaaminen vaikuttaa liikunnan arvosanaan melko paljon, mikä taas on ristiriidassa useimpien opettajien kokemusten kanssa, jonka mukaan he eivät tietoisesti opeta lapsille ja nuorille näitä kyseessä olevia taitoja. Tunne- ja vuorovaikutustaidot tulisi ottaa mukaan johdonmukaisemmin mukaan osaksi opetusta sekä arviointia. Tämä tarkoittaisi tunne- ja vuorovaikutustaitojen koulutuksen tarpeen lisäämistä liikunnanopettajilla. (Pirttimäki & Salmio 2013, 22-52.)

4 TUNNE- JA VUOROVAIKUTUSTAITOJEN KEHITTÄMINEN OSANA LIIKUNNANOPETTAJAKOULUTUSTA

4.1 Liikunnanopettajakoulutuksen tunne- ja vuorovaikutustaitoihin liittyvät sisällöt

Tunne- ja vuorovaikutustaidot ovat osana liikuntatieteellisen tiedekunnan opetussuunnitelmaa koko liikuntapedagogiikan opintojen ajan. Sekä liikuntatieteiden kandidaatin (liikuntapedagogiikka) että liikuntatieteiden maisterin (liikuntapedagogiikka) opetussuunnitelmassa yhtenä keskeisenä osaamistavoitteena mainitaan opettajan työhön vaadittavien tunne- ja vuorovaikutustaitojen hallitseminen (Liikuntatieteellisen tiedekunnan opetussuunnitelma 2017-2020). Opettajan tunne- ja ihmissuhdetaitojen osaamisen merkitys on keskeisessä osassa liikunnanopettajien koulutuksessa, minkä myötä mahdollistuvat myös oppilaiden yhä tehokkaampi oppiminen (Klemola, Heikinaro-Johansson & O’Sullivan, 2013).

Liikuntapedagogiikan kandidaattiohjelman tavoitteena on tunnistaa liikunnanopetuksen erityispiirteitä, sekä tiedostaa liikuntakasvatuksen merkitys osana yhteiskuntaa. Lisäksi opiskelijan tulee tiedostaa henkilökohtaisia opettamis- ja oppimiskäsityksiä, sekä hallita liikunnanopettajan ammattiin vaadittavat tunne- ja vuorovaikutustaidot. Liikuntapedagogiikan kandidaatilla on tutkiva ja kehittävä ote tietoon, itseensä sekä ympäröivään yhteisöön. (Liikuntatieteellisen tiedekunnan opetussuunnitelma 2017-2020.) Taulukossa 1 on esitetty liikuntapedagogiikan kandidaattiohjelman tunne- ja vuorovaikutustaitojen sisältöalueita sisältävät kurssikokonaisuudet.

TAULUKKO 1. Liikuntapedagogiikan kandidaattiohjelman tunne- ja vuorovaikutustaitoja sisältävät kurssikokonaisuudet

Kurssi ja suositeltu suoritusvuosi	Sisältö	Tavoitteet
OPEA212 – Tunne ja vuorovaikutustaidot opetuksessa (2op) 1.vuosi	Opettajan tunne- ja vuorovaikutustaidot ja niiden oppiminen	<p><i>-Osaa havainnoida ja tutkia opettajan työtä koulun sosiaalisissa suhteissa</i></p> <p><i>-Ymmärtää itseään vuorovaikuttajana ja osaa asettaa itselleen kehittymistavoitteita tuleviin opintoihin</i></p> <p><i>-Osaa soveltaa tunne- ja vuorovaikutustaitoja erilaisissa haastavissa vuorovaikutustilanteissa</i></p> <p><i>-Tunnistaa ryhmän turvallisuuteen ja koheesioon vaikuttavia tekijöitä ja osaa toimia niiden edistämiseksi</i></p>
KTKP050 – Vuorovaikutus ja yhteistyö (5op) 1. vuosi	<p>-Vuorovaikutuksen havainnointi ja tutkiminen</p> <p>-Vuorovaikutusteorioiden ja niiden soveltaminen</p> <p>-Oma vuorovaikutusosaaminen</p>	<p><i>-Havainnoida erilaisia vuorovaikutustilanteita, eritellä niitä valituista näkökulmista ja tarkastella niiden herättämiä tunteita itsessä</i></p> <p><i>-Kuunnella toista ja ilmaista itseään ymmärrettävästi</i></p> <p><i>-Soveltaa ymmärrystään ja taitojaan vuorovaikutuksesta ristiriitaisissa tilanteissa</i></p> <p><i>-Tarkastella yksilöä ryhmän jäsenenä sekä ryhmän dynamiikan ja yhteisöllisyyden rakentumista</i></p>
LPEP014 – Kummikoulu (2-3 op) 2. vuosi	<p>-Oppilaslähtöinen opetuksen suunnittelu ja liikunnanopetus</p> <p>-Liikunnanopetus erilaisissa oppimisympäristöissä</p> <p>-Fyysisen aktiivisuuden havainnointi</p>	<p><i>-Ymmärtää liikunnanopettajan työtä oppilaan kasvun ja hyvinvoinnin tukijana</i></p> <p><i>-Ymmärtää oppilaantuntemuksen merkityksen opettamisessa ja oppimisessa</i></p> <p><i>-On kehittynyt opettaja-oppilas vuorovaikutuksessa, erilaisten oppijoiden kohtaamisessa sekä liikunnan opettamisen perustaidoissa</i></p>

	<ul style="list-style-type: none"> -Fyysinen aktiivisuus ja liikunta koulun toimintakulttuurissa -Luokkaopetukseen ja toiminnallisiin työtapoihin tutustuminen -Liikuntapäivän järjestäminen 	<ul style="list-style-type: none"> -Osaa havainnoida ja arvioida oppilaiden osallistumista, oppimista ja fyysistä aktiivisuutta liikuntatunnilla
<p>LPEA001 – Liikunnan pedagogiikka ja didaktiikka 2: Tutkiva opettaja (3-4op) 2. vuosi</p>	<ul style="list-style-type: none"> -Liikunnan opetus- ja oppimistapahtuman tutkimus ja teoriat -Opetusmenetelmät ja työtavat, vuorovaikutus ja palautteenanto, opettajan toiminta ja ajankäyttö, oppilaan toiminta ja aktiivisuus -Video- ja observointipalautteen hyödyntäminen ja reflektointi 	<ul style="list-style-type: none"> -Tietää, miten liikunnan opetus-oppimistapahtumaa voidaan analysoida ja tutkia eri näkökulmista -Osaa tarkastella kriittisesti reflektoiden opettajan ja oppilaan toimintaa liikuntatilanteessa <i>-Osaa kehittää opetustaan ja perustella tekemiään pedagogisia ratkaisuja</i>

Liikuntapedagogiikan maisteriohjelman tavoitteena on tukea opiskelijan kasvua liikunnanopettajan ammattiin, sekä valmistaa opiskelijaa toimimaan liikunnan- ja terveystiedon opetuksen asiantuntijana. Opinnoissa painottuvat opiskelijan henkilökohtaisen pedagogisen näkemyksen ja toimintakulttuurin rakentaminen. Yleisellä tasolla tavoitteena on liikunnanopettajan ammatin yhteiskunnallisen merkityksen tiedostaminen. Käytännössä kyseisiä sisältöjä harjoitetaan pääosin opetusharjoitteluiden muodossa, sekä siihen liittyvien kurssien lomassa, joissa opiskelijan on mahdollisuus harjoittaa myös tunne- ja vuorovaikutustaitojaan. Liikuntapedagogiikan maisteriohjelmaan kuuluvat ohjattu perusharjoittelu, syventävä harjoittelu sekä soveltava harjoittelujakso. (Liikuntatieteellisen tiedekunnan opetussuunnitelma 2017-2020.) Taulukossa 2 on esitetty liikuntapedagogiikan maisteriohjelman tunne- ja vuorovaikutustaitojen sisältöalueita sisältävät kurssikokonaisuudet.

TAULUKKO 2. Liikuntapedagogiikan maisteriohjelman tunne- ja vuorovaikutustaitoja sisältävät kurssikokonaisuudet.

Kurssi ja suositeltu suoritusvuosi	Sisältö	Tavoitteet
OPEA215 – Vuorovaikutus ja yhteistyö 2 (5op) 5. vuosi	<p>-Vuorovaikutuksen, tunteiden ja oppimisen yhteydet</p> <p>-Ryhmäilmiöt ja ryhmän ohjaaminen</p> <p>-Osallisuuden ja yhteisöllisyyden rakentaminen</p> <p>-Pedagogisten vuorovaikutussuhteiden etiikka</p>	<p>- <i>Opiskelija on syventänyt ymmärrystään itsestään vuorovaikuttajana ja osaa soveltaa erilaisiin kohtaamisiin liittyviä vuorovaikutus- ja ongelmanratkaisutaitoja</i></p> <p>-<i>Opiskelija tiedostaa vuorovaikutuksen ja tunne-elämän yhteyksiä oppimiseen</i></p> <p>-<i>Opiskelija tunnistaa ja käsittelee koulu yhteisön vuorovaikutussuhteiden etiikkaan kuuluvia ilmiöitä</i></p> <p>-Opiskelija osaa eritellä ja analysoida ryhmäprosesseja ja yksilön toimintaa ryhmän jäsenenä</p> <p>-Opiskelijalla on ymmärrystä moniammatillisesta yhteistyöstä koulu yhteisössä ja valmiuksia heterogeenisen ryhmän ohjaamiseen</p>
OPEA515 – Osaaminen ja asiantuntijuus: Ohjattu perusharjoittelu (5op) 5. vuosi	<p>-Oppituntien suunnittelu, toteutus ja arviointi</p> <p>-Erilaisiin oppimisympäristöihin tutustuminen</p>	<p>-Osaa yksilöidä opetuksen tavoitteet ja sisällöt opetus suunnitelman ja oppiaineen luonteen pohjalta</p> <p>-Osaa suunnitella ja toteuttaa muutaman tunnin pituisia oppimisjaksoja ja hänellä on oppimisen ohjaamisen perustaidot</p> <p>-Osaa kehittää toimintaansa arviointitiedon ja palautekeskustelujen perusteella</p> <p>-Tietää oppimisen arvioinnin periaatteet ja osaa soveltaa tietoaan käytännön työssä</p> <p>-Osaa hyödyntää monipuolisesti eri oppimisympäristöjä</p> <p>-Harjaantuu oman toimintansa arviointiin ja tiedostaa vastuunsa kasvattajana</p>
OPEA525 – Osaaminen ja asiantuntijuus:	-Vähintään kahden opetuskokonaisuuden	-Osaa suunnitella, toteuttaa ja arvioida pedagogista ja oppiaineiden teorian tiedon yhdistäviä oppimiskokonaisuuksia

<p>Syventävä ohjattu harjoittelu (7op) 5. vuosi</p>	<p>suunnittelu, toteutus ja arviointi -Teoreettisiin lähtökohtiin perustuvan oman työn kehittämisprojektin suunnittelu, toteutus ja raportointi</p>	<ul style="list-style-type: none"> -Osaa ohjata yksilöllistä oppimista -Osaa asettaa tavoitteita omalle ja oppilaan kasvulle ja oppimiselle -Ymmärtää tiedon muuttuvan luonteen ja sen merkityksen opetuksen kehittämisessä -Osaa arvioida monipuolisesti omaa ja oppilaiden toimintaa -Ymmärtää opettajan työn moninaisuuden <i>-Pystyy kehittämään pedagogisia taitojaan ammatillisessa yhteistyössä</i> -Tunnistaa ja arvioi kriittisesti koulukulttuuria osana opetussuunnitelman toteutusta -Soveltaa tutkimustietoa oman opettajuutensa kehittämiseen <i>-Pystyy toimimaan opettajana itsenäisesti ja yhteistyössä muiden kanssa</i>
<p>OPEA535 – Soveltava ohjattu harjoittelu (3op) 5. vuosi</p>	<p>-Opiskelijan asettamien tavoitteiden mukaan</p>	<ul style="list-style-type: none"> -Ymmärtää opettajan työn laaja-alaisuuden opetussuunnitelman toteuttajana <i>-Osaa soveltaa vuorovaikutustaitojaan ammatillisessa yhteistyössä</i> -Osaa työskennellä opettajan ammattieettisten periaatteiden mukaisesti -Osaa tarkastella toimintaansa opettajana kasvatusta ja opetusta koskevan teoreettisen tiedon näkökulmasta -Ymmärtää elinikäisen ammatillisen kasvun tärkeyden -Osaa tarkastella opettajan työtä ja kouluyhteisöä laajemmassa yhteiskunnallisessa kontekstissa

Tunne- ja vuorovaikutustaitoja käsittelevien kurssien osaamistavoitteista ilmenee, että kyseisten kurssien sisällöt luovat valmiuksia liikunnanopettajaopiskelijoille toimimaan opettajana valtakunnallisen opetussuunnitelman sisältämien liikunnan sisältöjen ja tavoitteiden mukaisesti opettajan toiminnan määrittäessä opetustyössä opetussuunnitelmaan pohjautuen (Liikuntatieteellisen tiedekunnan opetussuunnitelma 2017-2020). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014, 433-436) mainitaan liikunnan opetuksen tehtäväksi toisia kunnioittavan vuorovaikutuksen kehittämisen, vastuullisuuden, tunteiden tunnistamisen ja säätelyn sekä pitkäjänteisen itsensä kehittämisen. Vuosiluokilla 7-9 liikunnan opetuksen keskeisenä tavoitteena ohjata oppilasta työskentelemään kaikkien kanssa sekä säätämään tunneilmaisuaan ja toimintaansa liikuntatilanteissa. Erityisen tärkeää on oppilaan myönteisen minäkuvan vahvistaminen. (POPS 2014, 433-436.) Lukion opetussuunnitelman perusteissa (2015, 208-210) tunne- ja vuorovaikutusosaaminen on huomioitu liikunnan opetuksen sosiaalisissa ja psyykkisissä tavoitteissa seuraavasti; “Opiskelija ottaa vastuuta omasta ja yhteisestä toiminnasta, ottaa toiset huomioon sekä oppii auttamaan ja avustamaan muita liikuntatunneilla”. Lisäksi yhtenä tavoitteena mainitaan toisia kunnioittava vuorovaikutus. (Lukion opetussuunnitelman perusteet 2015, 208-210.)

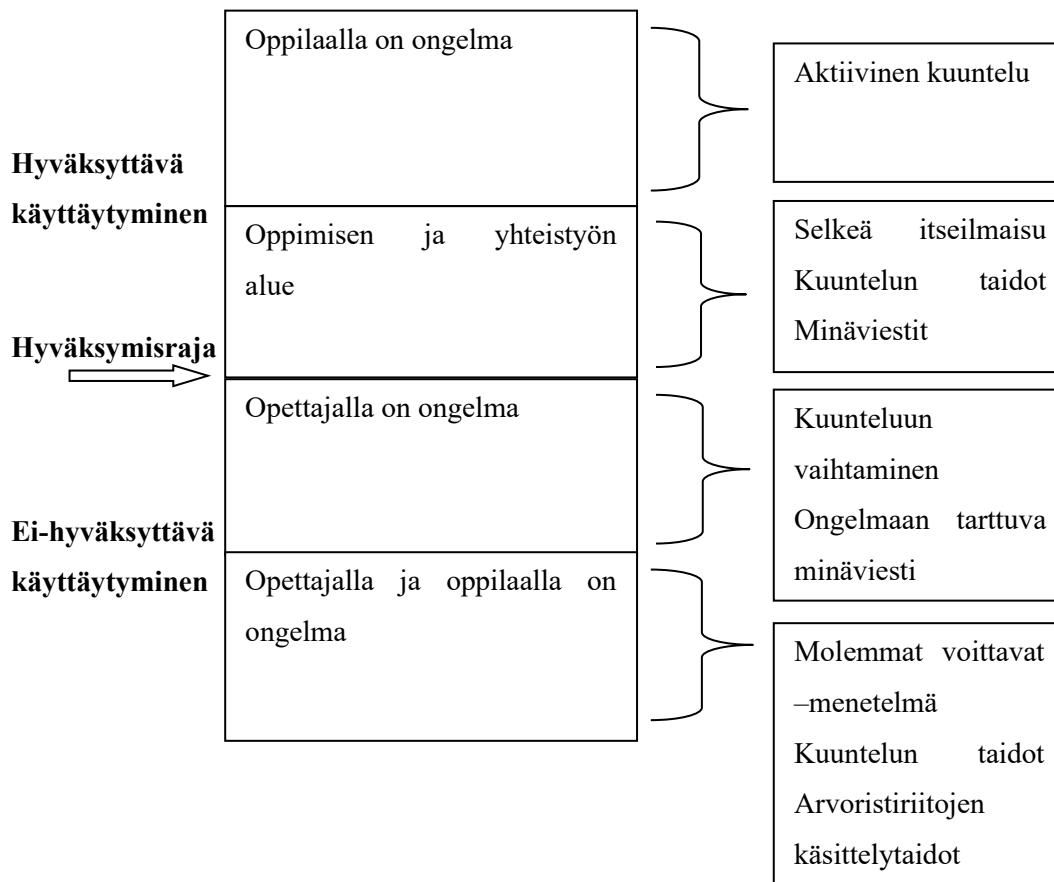
Lähtökohtana tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettamiselle tulee olla opettajan omat riittävät tiedot ja taidot aiheesta, jotta aktiivinen ja suunnitelmallinen ihmissuhdetaitojen opettaminen on koulumaailmassa mahdollista (Kokkonen 2017, 199). Niin kuin Kokkonen (2017, 199-200) toteaa, ennen kuin oppilaan tunne- ja vuorovaikutustaitoja on mahdollista kehittää ja näitä taitoja opettaa oppilaille, tarvitaan kiinnostunut ja taitava liikuntakasvattaja. Liikuntatieteellisen tiedekunnan liikunnanopettajaopinnot valmistavat sisältöjensä sekä tavoitteidensa puitteissa opiskelijoita monipuoliseen aineenhallinnalliseen osaamiseen, pedagogisiin ja didaktisiin valmiuksiin sekä kasvatuksellisten haasteiden ratkaisemaan tulevaisuuden kouluissa. Aineenhallinnan lisäksi opinnoissa keskitytään vahvasti myös opetuskäyttämiseen, joissa myös tunne- ja vuorovaikutustaidot ovat keskeisessä roolissa. (Liikuntatieteellisen tiedekunnan opetussuunnitelma 2017-2020.)

4.2 Gordonin käyttäytymisen ikkuna tunne- ja vuorovaikutusopetuksen lähtökohtana

Gordonin (2006) vuorovaikutusmalli on käytössä Jyväskylän yliopiston opettajankoulutukseen sisältyvillä kursseilla, joten koemme sen esittelemisen tärkeäksi (Gordon 2006, Klemola 2009; Klemola, Heikinaro-Johansson & O’Sullivan 2013). Käyttäytymisen ikkunan avulla opettajan on helpompi tunnistaa vuorovaikutustilanteissa syntyneitä ongelmia sekä ratkaista niitä. Gordonin mukaan toimiva vuorovaikutussuhde perustuu kokonaisvaltaiseen näkemykseen esimerkiksi oppilaan ja opettajan välisen vuorovaikutussuhteen laadusta (Gordon 2006, 23, 47). Gordon kehitti vuorovaikutustilannetta kuvaavan mallin, käyttäytymisen ikkunan. Käyttäytymisen ikkunassa vuorovaikutustaidot, eli kuuntelutaidot, itseilmaisuus, minäviestin käyttö sekä ongelmanratkaisutaidot liitetään erilaisiin vuorovaikutustilanteisiin. Käyttäytymisen ikkuna (kuvio 1) auttaa tunnistamaan erilaisia vuorovaikutustilanteita sekä toimimaan niissä tilanteeseen sopivalla tavalla. (Gordon; 1974, 19-42; 2006, 47-52).

Käyttäytyminen

Vuorovaikutustaidot

KUVIO 1. Gordonin käyttäytymisen ikkuna – eri vuorovaikutustilanteissa käytettävät vuorovaikutustaidot (mukailtu Gordon 2006, 63-68; Talvio & Klemola 2017, 131-137).

Gordonin vuorovaikutusteorian mukaan ihminen katsoo ikkunan läpi muiden ihmisten käyttäytymistä, johon hän suhtautuu joko hyväksyvästi tai ei-hyväksyvästi. Kuviossa 1 näkyvään hyväksymisrajaan vaikuttavat tapahtumaympäristö, opettajan oma sen hetkinen olotila sekä toinen ihminen, joten näin ollen hyväksymisraja saattaa vaihdella. Toisena päivänä opettaja saattaa hyväksyä metelin luokassa, kun taas toisena päivänä ei. Myös opettajan ja oppilaan välisellä historialla voi olla vaikutusta: mikäli sama oppilas häiritsee oppituntia joka kerta, opettaja saattaa reagoida tähän hyvinkin voimakkaasti. Opettajan reaktio saattaa olla erilainen, mikäli joku oppilas häiritsee tuntia ensimmäistä kertaa. (Gordon 2006, 46-60;

Klemola 2009, 34-36.) Ikkunan alempi osa, ei-hyväksyttävän käyttäytymisen alueella tapahtunut toisen ihmisen toiminta, luo opettajalle ongelman. Tällaisissa tilanteissa opettaja voi käyttää ongelmaan tarttuvaa minäviestiä ja erilaisia ongelmanratkaisumenetelmiä. Oppilas saattaa myös käyttäytyä tavalla, joka aiheuttaa muiden sijasta hänelle itselleen ongelman. Tällöin oppilaalla on ongelma, ja opettaja tarvitsee erityisesti eläytyvää kuuntelua auttaakseen oppilasta. (Gordon 2006, 63-68; Klemola 2009, 35.) Käyttäytymisen ikkunassa keskiosa on ongelmatonta yhteistyön aluetta. Oppilaalla ei ole itsellään ongelmaa, eikä opettaja pidä oppilaan käyttäytymistä ongelmallisena. Ongelmattoman yhteistyön alueella yhteistyötä voidaan edistää vuorovaikutustaitojen, kuten kuuntelun ja itseilmaisun avulla, jolloin edistetään opetus-oppimisprosessia. (Gordon 1974, 41-42; Klemola 2009, 35-36.)

5 TUTKIMUSMENETELMÄT

5.1 Tutkimuskysymykset

Tutkielmassa selvitimme liikunnanopettajaksi opiskelevien koettua tunne- ja vuorovaikutusosaamista. Lisäksi tutkielmassamme selvitimme liikuntapedagogiikan opiskelijoiden suhtautumista tunne- ja vuorovaikutustaitoihin yleisesti sekä missä tunne- ja vuorovaikutustaidoissa he kokivat kehittyneensä opintojen aikana. Tutkielman tarkoituksena oli vertailla liikunnanopettajaksi opiskelevien 1. vuosikurssi opiskelijoiden ja päättöharjoittelijoiden koettua osaamista tunne- ja vuorovaikutustaitojen eri osa-alueilla, sekä lisäksi vertailla sukupuolten välisiä eroja koetussa tunne- ja vuorovaikutusosaamisessa. Tutkimuskysymyksemme olivat:

1. Eroavatko 1. vuosikurssin opiskelijoiden sekä päättöharjoittelijoiden kokema tunne- ja vuorovaikutusosaaminen toisistaan?
2. Eroavatko nais- ja miesopiskelijat toisistaan tunne- ja vuorovaikutusosaamisen suhteen?
3. Missä tunne- ja vuorovaikutustaidoissa 1. vuosikurssin opiskelijat sekä päättöharjoittelijat kokivat kehittyneensä opintojen aikana?

Klemolan (2009) mukaan liikunnanopettajaksi opiskelevat pitävät vuorovaikutuskoulutusta tärkeänä osana opintojaan ja opiskelijat kokivat kyseiset ainesisällöt merkityksellisiksi. Myös Mörskyn (2010) mukaan tunne- ja vuorovaikutustaitojen oppiminen sekä kehittyminen ovat erittäin tärkeässä roolissa liikunnan aineenopettajakoulutuksessa, joissa liikunnanopettajat pitivät erityisesti keskeisinä opettajan havainnointikykyä, kuuntelutaitoa, oppilaantuntemusta sekä sanallista ja sanatonta viestintää. Talvion (2014) tutkielman tuloksista taas ilmeni, että opettajan taidot tunne- ja vuorovaikutustilanteissa tehostavat myös oppilaiden oppimista. Pirttimäen ja Salmion (2013) mukaan liikunnanopettajat arvostavat tunne- ja vuorovaikutustaitoja, mutta he eivät kuitenkaan pyri kovinkaan tietoisesti tukemaan näiden taitojen oppimista. Tästä syystä koetun tunne- ja vuorovaikutusosaamisen lisäksi halusimmekin selvittää liikunnanopettajaopiskelijoiden arvoja ja asenteita tunne- ja vuorovaikutustaitoja

kohtaan. Aikaisempien tutkimushavaintojen perusteella oletimme päättöharjoittelijoiden kokevan tunne- ja vuorovaikutusosaamisensa liikunnanopettajakoulutuksen vasta aloittaneita 1. vuosikurssin opiskelijoita paremmaksi.

Tunne- ja vuorovaikutustaitojen sukupuolieroja tarkasteltaessa useat kansainväliset tutkimukset osoittivat, että naiset ovat kyvykkäämpiä tunne- ja vuorovaikutustaitojen eri osa-alueilla miehiin verrattuna. Tutkimuksissa oli käsitelty tunne- ja vuorovaikutustaitoja eri konteksteissa, ja kaikkien tutkimusten tulokset viittasivat naisten parempaan kyvykkyyteen tunne- ja vuorovaikutustaidoissa. (Burleson 2003; Groves 2005; Kret & Gelder 2012; Merchant 2012; Petrides & Furnham 2000.) Liikunnanopettajakoulutuksen opintojen eri vaiheissa olevien ryhmien välisten erojen lisäksi halusimme selvittää myös sukupuolieroja ryhmien sisällä. Aiemman tutkimustiedon perusteella oletimme naisten kokevan pätevyytensä miehiä paremmaksi tunne- ja vuorovaikutusosaamisessa.

Esiymmärryksemme tutkimuskohteesta. Esiymmärrys on olennainen osa laadullisen tutkimuksen tekoa. Tutkittavan aiheen esiymmärrys ohjaa tutkijaa tulkitsemaan toisen vastauksia lähtökohtiensa mukaisesti. On tärkeää tiedostaa omat tutkimukseen liittyvät lähtökohdat, sillä näin mahdolliset ennakkoluulot voidaan tiedostaa ja tarkkailla sitä, miten ne vaikuttavat tiettyihin tulkintoihin. (Laine 2018.)

Jo ennen pro gradu -seminaarien alkamista meille heräsi ajatus yhteisen pro gradu -tutkielman tekemisestä. Olimme kumpikin tehneet kandidaatin tutkielmat tunne- ja vuorovaikutustaitoihin liittyvistä aiheista ja halusimme yhdistää omat tietomme. Toinen meistä käsitteli omassa kandidaatin tutkielmassaan tunne- ja vuorovaikutustaitoja liikunnanopetuksessa ja sitä, miksi liikunnanopettajan tulisi hallita kyseiset taidot. Toinen meistä käsitteli sosiaalisia taitoja joukkueurheilun näkökulmasta ja sitä, miten kyseiset taidot siellä näyttäytyvät. Tarkempaa ajatusta näkökulmasta, josta pro gradu -tutkielma käsittelisi tunne- ja vuorovaikutustaitoja, ei vielä ollut. Kandidaatin tutkielmia tehdessämme tutustuimme laajasti tunne- ja vuorovaikutustaitoja sekä sosiaalisia taitoja käsittelevään kirjallisuuteen ja tutkimustietoon. Liikunnanopettajaksi opiskelevien koetusta tunne- ja vuorovaikutusosaamisesta ei juurikaan aikaisempaa tutkimusta ollut, vaikka näitä aiheita on kuitenkin käsitelty omissa

opinnoissamme. Koimme aiheen tulevaa ammattiamme ajatellen tärkeäksi ja kiinnostavaksi, joten tästä syystä tämä aihe valikoitui tutkielmamme aiheeksi.

5.2 Tutkimusaineisto ja sen keruu

Keräsimme tutkielmamme aineiston yhteistyössä Jyväskylän yliopiston opettajankoulutusohjelman tunne- ja vuorovaikutustaitoja käsittelevien kurssien ohjaavan yliopisto-opettaja Tommi Mäkisen sekä lehtori Kirsti Lauritsalon kanssa. Aineistonkeruu toteutettiin vuoden 2018 joulukuun sekä vuoden 2019 tammikuun välisenä aikana. Tutkimuskohteena toimivat Jyväskylän yliopiston liikuntapedagogiikan opiskelijoiden 1. vuosikurssin opiskelijaryhmät sekä liikuntapedagogiikan päättöharjoittelijoiden opiskelijaryhmä. Tutkimuksen aineistonkeruu suoritettiin sähköisenä kyselytutkimuksena, jossa kohderyhmän opiskelijat vastasivat kyselyyn vapaaehtoisesti sekä itsenäisesti. Koostimme kyselylomakkeen, jossa oli hyödynnetty BEIS- tunneälymittarin väittämiä ”Pystyn säätämään omia tunteitani”, ”Tunnistan ja kykenen nimeämään helposti tunteet, joita koen”, ”Osaan nimetä syyt tunteideni vaihteluille” ja ”Kun katson ihmisten ilmeitä eleitä, tunnistan heidän kokemansa tunteet helposti” (Davies, Devonport, Lane & Scott 2010). Osan kyselylomakkeen väittämistä muodostimme itse tutkimuksemme aiheeseen soveltuviksi, jolloin kyseistä kyselylomaketta käytettiin siis ensi kertaa tutkielmassamme sellaisenaan. Esittelimme luomamme mittarin Jyväskylän yliopiston graduseminaareissa sekä testasimme kyselyn toimivuutta graduseminaarissamme. Opiskelutovereiltamme saadun palautteen perusteella muokkasimme kyselyn lopulliseen muotoonsa (liite 1), minkä jälkeen toteutimme varsinaisen tutkimuksen liikunnanopettajaksi opiskeleville. Tutkimukseen osallistui yhteensä 85 opiskelijaa (1. vuosikurssilaisia 52 ja päättöharjoittelijoita 33). Ryhmien sukupuolijakauma on esitetty taulukossa 1.

TAULUKKO 1. Tutkimukseen osallistuneet Jyväskylän yliopiston liikunnanopettajaksi opiskelevat vuosikurssi- ja sukupuolijakaumana sekä lukumäärinä (fr) että suhteellisina osuuksina (%)

Opiskelijat	1.vuosikurssi fr (%)	Päätöharjoittelijat fr (%)	Yhteensä fr (%)
Naiset	25 (61)	16 (39)	41 (48)
Miehet	27 (61)	17 (39)	44 (52)
Yhteensä	52 (61)	33 (39)	85 (100)

Toteutimme kyselyt liikunnanopettajaksi opiskelevien tunne- ja vuorovaikutuskurssien lomassa, jossa opiskelijat vastasivat sähköisessä muodossa olleelle kyselylomakkeelle nimettömästi kurssin tuntien aikana. Olimme itse mukana kurssin tunneilla kunkin opiskelijaryhmän kanssa keräämässä aineistoa, jolloin tunnin alussa esittelimme kyselyn lyhyesti ja kerroimme kyselyn sisällöistä. Opiskelijoille myös kerroimme kyselyyn osallistumisen olevan vapaaehtoista, vaikka kysely toteutettiin osana kurssin työskentelyä. Kyselyyn vastaaminen kesti noin 10-15 minuuttia ja opiskelijat vastasivat kyselyyn itsenäisesti verkossa omalla älylaitteellaan. Opiskelijat tallensivat itse vastauksensa sähköiselle kyselylomakkeelle, jolla turvattiin aineiston yksityisyys opiskelijoiden kohdalla.

Sähköisellä kyselylomakkeella keräsimme vastaajan taustatietoina hänen vuosikurssiryhmänsä sekä sukupuolensa. Taustatiedoista kysely eteni monivalintakysymyksiin, jotka sisälsivät yhteensä 27 väittämää, joihin opiskelijoiden tuli vastata asteikolla “1=täysin eri mieltä”, “2=jokseenkin eri mieltä”, “3=ei samaa eikä eri mieltä”, “4=jokseenkin samaa mieltä”, “5=täysin samaa mieltä”. Väittämät koskivat sekä tunnetaitoja että vuorovaikutustaitoja, sekä tunne- ja vuorovaikutustaitoja osana opettajuutta. Väittämien lisäksi kyselyssä esitimme kolme avointa kysymystä, johon opiskelijat saivat vastata vapaasti omin sanoin.

5.3 Muuttujat

Taustatiedot. Kyselyn taustatiedoissa kysyttiin vastaajan vuosikurssiryhmä sekä sukupuoli. Vastaajan vuosikurssiryhmää koskevan kysymyksen vastausvaihtoehdot olivat “1. 1. vuosikurssilainen” ja “2. päättöharjoittelija”. Sukupuolta koskevassa kysymyksessä vastausvaihtoehdot olivat “1=Nainen”, “2=Mies” sekä “3=Muu/en halua kertoa”.

Tunneosaaminen. Tutkielmamme kahdeksan väittämää, jotka olivat “Pystyn säätämään omia tunteitani”, “Tunnistan ja kykenen nimeämään helposti tunteet, joita koen”, “Osaan nimetä syyt tunteiden vaihteluille”, “Minulla on laaja tunnesanavarasto”, “Minulla on tunteita, joista en ole täysin tietoinen (tai joita en kykene selittämään)”, “Kun katson ihmisten ilmeitä ja eleitä, tunnistan heidän kokemansa tunteet helposti”, “Minun on hankala ilmaista kokemani tunteet täysin avoimesti ja rehellisesti” sekä “Olen taitava ilmaisemaan tunteitani niin sanallisesti kuin sanattomasti” mittasivat opiskelijoiden kokemaa tunneosaamista. Väittämät käsittelivät tunneosaamisen eri ulottuvuuksia tunteiden säätelyn, nimeämisen, tiedostamisen ja ilmaisun osa-alueiden näkökulmasta. Cronbachin alfa tunneosaamisen keskiarvosummamuuttujalla oli .75. Summamuuttujien yhteneväisyyden tarkemman tarkastelun esitämme taulukoissa 2, 3 ja 4 alaluvussa 5.5.

Vuorovaikutusosaaminen. Vuorovaikutusosaamista mittasimme 6 väittämällä, jotka olivat “Koen useimmiten olevani muita parempi vuorovaikutustilanteissa”. “Käytän minäviestintää toiveideni ja tarpeideni kerronnassa”, “Aktiivisen/eläytyvän kuuntelun käyttö ei tunnu minulle luontevalta”, “Kuunnellessani muita kykenen asettumaan heidän asemaansa”, “Minun on helppo ilmaista mielipiteeni ryhmässä” sekä “Vuorovaikutukseni on poikkeuksetta avointa ja rehellistä”. Cronbachin alfa keskiarvosummamuuttujalle oli .60. Väittämät sisälsivät eri vuorovaikutusosaamisen osa-alueita pätevyuden arvioinnin, minäviestinnän, kuuntelun sekä vuorovaikutuksellisen ilmaisun muodossa.

Suhtautuminen tunne- ja vuorovaikutusosaamiseen opettajuudessa. Keskiarvosummamuuttuja koostui kolmesta väittämästä, jotka olivat “Koen tunteiden säätelyn tärkeäksi opettajan työssä”,

“Vuorovaikutustaidot ovat tärkeämpi opettajan ominaisuus kuin sisällöllinen aineenhallinta” ja “Opettajan tärkein työkalu työssään on toimiva vuorovaikutussuhde oppilaan kanssa”. Cronbachin alfa summamuuttujalle oli .53. Väittämät mittasivat opiskelijan suhtautumista tunne- ja vuorovaikutusosaamiseen suhteutettuna opettajuuden ympäristöön. Tunne- ja vuorovaikutusosaamisen lisäksi kyseisten ominaisuuksien koetun pätevyyden arviointi suhteessa opettajuuteen ohjasi opiskelijoita pohtimaan taitoja tulevan ammattinsa näkökulmasta, jonka koimme keskeiseksi osaksi tutkimusta. Kyseisten väittämien lisäksi mittasimme vastaavaa aihealuetta avoimella kysymyksellä ”Missä tunne- ja vuorovaikutustaidoissa koet kehittyneesi opintojen aikana?”, jolle toteutimme sisällönanalyysin. Näin ollen pyrimme täydentämään mittarin otantaa myös avoimen kysymyksen vastauksin.

5.4 Tutkimusaineiston analysointi

Toteutimme tutkielman määrällisin tutkimusmenetelmin ja tutkimuksemme tulosten analyysin toteutimme SPSS-ohjelman avulla (IBM SPSS for Windows 24.0). Tutkielman kyselyyn vastanneet opiskelijat tallensivat vastauksensa sähköiselle aineistonkeruulomakkeelle, josta vastaukset siirtyivät sähköisessä muodossa Webropol- kyselyohjelmistoon. Siirsimme sähköisesti kerätyn aineiston suoraan Webropol- kyselyohjelmistosta SPSS-analysointiohjelmaan. Analysoinnissa käytimme riippumattomien otosten t-testiä, jonka tarkoituksena oli selittää keskiarvojen avulla sekä ryhmien että sukupuolten välillä vallitsevia eroavaisuuksia. Kuvassimme aineistoa tarkastelemalla muuttujia sekä keskihajontoja. Metsämuurosen (2011, 581) mukaan t-testiä on mahdollista käyttää silloin, kun otosten jakauma on normaalin sekä muuttujia on välimatka-asteikollinen. Tutkielman otannan koko on syytä olla myös vähintään 30, jotta t-testi on luotettava (Metsämuuronen 2011, 581.) Tässä tutkielmassa kummatkin edellä mainituista ehdoista toteutuivat. Tilastollisen merkitsevyyden raja-arvoksi asetimme $p < 0.5$.

Laadullisen aineiston käsittelyssä käytimme aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Sisällönanalyysin tavoitteena on tuoda aineistosta esiin tutkielman kannalta merkittävät tekijät tiivistäen kuitenkin siten, ettei alkuperäinen sisältö muuta merkitystään sisällönanalyysia

suoritettaessa. Analyysin tavoitteena on selittää tutkittavaa ilmiötä sekä luoda selkeä kuva tutkittavasta aihealueesta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122-124.) Suoritimme aineistolähtöisen sisällönanalyysin kyselyssä esitetylle avoimelle kysymykselle, jossa kysymys oli esitetty seuraavassa muodossa: “Missä tunne- ja vuorovaikutustaidoissa koet kehittyneesi opintojen aikana?”. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin apuna käytimme Microsoft Office Word 2016 -tekstinkäsittelyohjelmaa, jonka tekstinkäsittelyominaisuuksien avulla pyrimme selkeyttämään analysoitavaa aineistoa muun muassa erottelemalla, muotoilemalla sekä käyttämällä värikoodeja.

Aloitimme aineistolähtöisen sisällönanalyysin lukemalla kerätyn aineiston läpi useaan otteeseen yleiskuvan muodostamiseksi käsiteltävästä sisällöstä. Aineistosta muodostui kaksi isoa teemaa kolmatta tutkimuskysymystämme mukaillen; tunnetaidot sekä vuorovaikutustaidot. Tunnetaidoista sekä vuorovaikutustaidoista muodostimme yläluokat, joita nimitimme pääkategorioiksi. Pääkategorioiden muodostamisen jälkeen pilkoimme aineiston pienempiin osiin ja jäsensimme sitä johdonmukaisemmaksi klusteroinnin eli ryhmittelyn avulla (Eskola & Suoranta 1998, 153; Tuomi & Sarajärvi 2018, 122-124). Ryhmittelyllä tarkoitetaan sitä, että aineisto ryhmitellään yläluokkia yksityiskohtaisemmiksi osiksi, jotka on mahdollista liittää yläluokkiin. Ryhmittelyn eli aineiston pilkkomisen tavoitteena on luoda yleistyksiä eli tyyppiesimerkkejä, joita esiintyy aineistossa toistuvasti. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 106-108.) Etsimme aineistosta tunnetaitoihin ja vuorovaikutustaitoihin liittyviä ilmauksia. Suoritimme kvantifioinnin, eli laskimme, montako kertaa mikäkin tyyppiesimerkki esiintyi vastauksissa. Merkitsimme jokaisen tyyppiesimerkin eri värillä, mikä teki aineistosta helppolukuisempaa ja näin aineistosta saatiin karsittua epäolennaisen pois. Kokosimme tyyppiesimerkkejä yhteen alaluokiksi eli alakategorioiksi tunnetaitojen ja vuorovaikutustaitojen alle. Tuomi ja Sarajärvi (2018, 125) kuvaavat kyseistä aineiston luokittelua abstrahoinniksi eli käsitteellistämiseksi.

5.5 Luotettavuus

5.5.1 Määrällisen tutkimuksen luotettavuus

Tutkielman luotettavuutta voidaan tarkastella mittarin luotettavuudella, sillä mittarin luotettavuutta voidaan käytännössä pitää suoraan verrannollisena myös tutkimuksen luotettavuuteen. Yleinen käytäntö luotettavuuden tarkasteluun onkin luotettavuuden kuvaaminen validiteetin sekä reliabiliteetin näkökulmista. Molemmat edellä mainitut käsitteet tarkoittavat luotettavuutta, mutta reliabiliteetin tehtävänä on kuvata tutkimuksen toistettavuutta. Näin validiteettia sekä reliabiliteettia tarkastelemalla on mahdollista kuvata tutkielman luotettavuutta niin luotettavuuden kuin toistettavuuden näkökulmista. (Metsämuuronen 2011, 126.)

Validiteetti. Validiteetilla tarkoitetaan tutkimuksen luotettavuuden tarkastelua. Validiteetin keskeinen sisältö on kertoa, mitataanko mittarilla sitä, mitä on tarkoitus mitata. Validiteetti jaetaan usein vielä kahteen osioon, ulkoiseen sekä sisäiseen validiteettiin. Ulkoisen validiteetin tarkoituksena on kuvailla, miten yleistettävä tutkielma on, kun taas sisäinen validiteetti kuvailee tutkielman sisällön luotettavuutta esimerkiksi teorian käsitteistön näkökulmasta. Sisäinen validiteetti yleisesti ottaen määrittääkin tutkielman sisällön luotettavuutta. (Metsämuuronen 2011, 74-75.) Tutkielmassamme aineistonkeruu suoritettiin Jyväskylän yliopiston tunne- ja vuorovaikutustaitoja käsittelevien tunne- ja vuorovaikutuskurssien yhteydessä, jolloin tutkimukseen osallistui pääasiassa kohderyhmän koko vuosikurssin opiskelijat. Näin liikunnanopettajaksi opiskelevien otanta kattaa lähes kokonaan 1. vuosikurssilaisten sekä päättöharjoittelijoiden opiskelijat, ja antaa näin myös realistisemmän kuvan kohderyhmän kokemasta osaamisesta tunne- ja vuorovaikutustaidoissa. Lisäksi, vaikka kyselyyn vastaaminen oli vapaaehtoista, aineistoa kerätessä kaikki kurssin tapaamiseen osallistuneet opiskelijat vastasivat myös tutkielmamme kyselyyn, joten saavuttamamme aktiivisuus kyselyyn vastaamiseen oli hyvällä tasolla suhteutettuna ryhmien kokonaisopiskelijamäärään.

Reliabiliteetti. Reliabiliteetti käytännössä kertoo, että mikäli tutkimusprosessi toistettaisiin samaa mittaria käyttäen useampaan kertaan, miten samankaltaisia tai vaihtoehtoisesti toisistaan poikkeavia vastauksia saataisiin. Mikäli vastaukset ovat eri mittauskerroilla samankaltaisia, mittari voidaan todeta olevan reliaabeli. (Metsämuuronen 2011, 74.) Tutkielman luotettavuutta heikentää osin itse luomamme mittari, jonka toimivuutta ei ollut ennalta arvioitu. Luotettavuustestit itse kehittämällemme mittarille toki kertovat mittarin luotettavuudesta, mutta mittarin ollessa käytetty vain tämän tutkielman otantaan täsmällistä mittarin luotettavuutta on hankala vielä todeta. Lisäksi tutkimuksemme mitatessa opiskelijoiden itse kokemaa tunne- ja vuorovaikutusosaamista aihealue on melko abstrakti, joka tarkoittaa, että opiskelijan oma kokemus aiheesta on vastauksissa keskeisessä roolissa. Mittarin luotettavuuden arvioinnin täsmällistämiseksi tulisi mittarilla toteuttaa useampia tutkimuksia, jotta mittarin tarjoama sisältöä voisi tulkita ja analysoida luotettavammin. Käytimme tässä tutkimuksessa itse luomaamme mittaria, sillä koimme, etteivät valmiit mittarit palvelleet täysin tutkimuksen tutkimuskysymyksiä. Mittaria luodessa pyrimme ottamaan huomioon sekä tunnetaitojen että vuorovaikutustaitojen teoriapohjaa, joiden avulla pyrimme jakamaan mittarin muuttujia palvelemaan eri tunne- ja vuorovaikutustaitojen osa-alueita. Lisäksi halusimme tuoda opettajuuden näkökulmaa osaksi mittaria, mikä toimi myös yhtenä perusteena oman mittarin kehittämiseksi.

Sisäistä yhdenmukaisuutta selvittämällä on mahdollista tarkastella mittarin luotettavuutta. Tämän tarkastelun perusteena onkin selvittää, ovatko kaikki mittarissa esiintyvät muuttujat mittaamassa juuri samaa asiaa. Näin ollen tutkimuksessa mittarin reliabiliteettia tarkastelimmekin Cronbachin alfojen avulla, jotka siis mittaavat mittarien sisäistä yhdenmukaisuutta sekä näin mittarin luotettavuutta. Cronbachin alfan tarkastelua suoritimmekin keskiarvosummamuuttujille (tunneosaaminen, vuorovaikutusosaaminen ja suhtautuminen tunne- ja vuorovaikutusosaamiseen opettajuudessa). Vaikka Cronbachin alfojen raja-arvon määrittäminen ei olekaan yksiselitteistä, voidaan summamuuttujaa pitää sisäisesti yhdenmukaisena, kun alfan arvo ylittää .60 arvon. (Metsämuuronen 2011, 78-79.)

TAULUKKO 2. Tunneosaaminen –tutkimusmuuttujan sisäinen yhdenmukaisuus (N=85)

	Cronbachin alfa, jos osio poistetaan
Pystyn säätelämään omia tunteitani	.75
Tunnistan ja kykenen nimeämään helposti tunteet, joita koen	.71
Osaan nimetä syyt tunteideni vaihteluille	.72
Minulla on laaja tunnesanavarasto	.70
Minulla on tunteita, joista en ole täysin tietoinen (tai joita en kykene selittämään)	.77
Kun katson ihmisten ilmeitä ja eleitä, tunnistan heidän kokemansa tunteet helposti	.71
Minun on hankala ilmaista kokemani tunteet täysin avoimesti ja rehellisesti	.73
Olen taitava ilmaisemaan tunteitani niin sanallisesti kuin sanattomasti	.67
Alfa	.75

TAULUKKO 3. Vuorovaikutusosaaminen –tutkimusmuuttujan sisäinen yhdenmukaisuus (N=85)

	Cronbachin alfa, jos osio poistetaan
Koen useimmiten olevani muita parempi vuorovaikutustilanteissa	.60
Käytän minäviestintää toiveideni ja tarpeideni kerronnassa	.52
Aktiivisen/eläytyvän kuuntelun käyttö ei tunnu minulle luontevalta	.58
Kuunnelllessani muita kykenen asettumaan heidän asemaansa	.56
Minun on helppo ilmaista mielipiteeni ryhmässä	.55
Vuorovaikutukseni on poikkeuksetta avointa ja rehellistä	.55

Alfa	.60
------	-----

TAULUKKO 4. Suhtautuminen tunne- ja vuorovaikutusosaamiseen opettajuudessa - summamuuttujan sisäinen yhdenmukaisuus (N=85)

	Cronbachin alfa, jos osio poistetaan
Koen tunteiden säätelyn tärkeäksi opettajan työssä	.54
Vuorovaikutustaidot ovat tärkeämpi opettajan ominaisuus kuin sisällöllinen aineenhallinta	.39
Opettajan tärkein työkalu työssään on toimiva vuorovaikutussuhde oppilaan kanssa	.30
Alfa	.53

Tunneosaamisen sekä vuorovaikutusosaamisen kohdalla reliabiliteetista kertovat luvut voidaan katsoa olevan riittäviä, jotta mittaria voidaan pitää luotettavana. Suhtautuminen tunne- ja vuorovaikutusosaamiseen opettajuudessa-summamuuttujan alfa on hieman alle toivotun, jotta mittaria voitaisiin pitää täysin luotettavana. Tämä tulee ottaa huomioon summamuuttujien tulosten tarkastelussa. Edellä mainittujen summamuuttujien kohdalla ei ollut tarvetta poistaa yksittäisiä muuttujia summamuuttujista, sillä muuttujien poistamisesta huolimatta Cronbachin alfa ei olisi kohentunut merkittävästi. Tunneosaamisen sekä vuorovaikutusosaamisen summamuuttujat, joissa myös alfan arvo oli luotettavuustarkastelussa hyvä, sisälsivät useampia väittämiä (tunneosaaminen 8 väittämää, vuorovaikutusosaaminen 6 väittämää) kuin suhtautuminen tunne- ja vuorovaikutusosaamiseen opettajuudessa -summamuuttuja (3 väittämää).

5.5.2 Laadullisen tutkimuksen luotettavuus

Arvioitaessa laadullisen tutkimuksen luotettavuutta määrällisen tutkimuksen luotettavuutta kuvaavista käsitteistä tulisi luopua (Tuomi & Sarajärvi 2018, 161). Tarkastelemme laadullisen tutkielmamme luotettavuutta Eskolan ja Suorannan (1998) neljän kriteerin pohjalta, joita ovat uskottavuus, siirrettävyys, varmuus ja vahvistuvuus.

Uskottavuus. Uskottavuudella tarkoitetaan Eskolan ja Suorannan (1998, 212) mukaan sitä, että vastaavatko tutkijan tekemät käsitteellistykset ja tulkinnat tutkittavien omia käsityksiä. Tutkielmamme uskottavuutta lisää aineiston analyysin prosessi, jota olemme kuvanneet kohdassa 5.4. Luimme saadun aineiston useaan kertaan, jotta pystyimme muodostamaan kokonaiskuvan saadusta aineistosta. Toteutimme kaikki analyysissä käyttämämme aineistolähtöisen sisällönanalyysin vaiheet parhaamme mukaan. Koimme tutkielman uskottavuuden vahvistuvan kahden tutkijan myötä, sillä pystyimme hyödyntämään jokaisessa analyysin vaiheessa kahta näkökulmaa.

Tutkielman uskottavuuden lisäämiseksi olemme kuvanneet huolellisesti tutkielmaan osallistunutta tutkimusjoukkoa sekä aineistonkeruumenetelmiä. Tutkielman uskottavuutta lisää se, että lähes kaikki tutkimukseen osallistuneet liikunnanopettajaksi opiskelevat 1. vuosikurssin opiskelijat sekä päättöharjoittelijat vastasivat avoimeen kysymykseen. Tutkimukseen osallistui lähes yhtä paljon miehiä ja naisia, ja näin saimme kummankin sukupuolen kokemuksia tunne- ja vuorovaikutustaidoista. Tutkielman uskottavuutta lisää myös se, että olemme kuvanneet tutkielman tulokset tarkasti ja kattavasti luvussa kuusi. Tulosten esittelyssä on käytetty myös suoria lainauksia tutkimukseen osallistuneiden vastauksista. Tutkielman uskottavuutta saattaa kuitenkin vähentää se, että emme voi olla varmoja siitä, miten totuudenmukaisesti tutkimukseen vastanneet ovat kertoneet kokemuksiaan tunne- ja vuorovaikutustaidoista.

Siirrettävyys. Eskolan ja Suorannan (1998, 212) mukaan siirrettävyys tarkoittaa mahdollisuutta siirtää tutkimustulokset toiseen kontekstiin tietyin ehdoin, vaikka tulosten yleistäminen ei ole mahdollista. Koemme, että tutkielmamme siirrettävyys toteutui hyvin, sillä sama kysely

voitaisiin toteuttaa milloin tahansa vastaavanlaiselle tutkimusryhmälle. Tutkielman siirrettävyyttä lisää myös se, että saimme tutkielmaamme laajan otannan liikunnanopettajaksi opiskelevista 1. vuosikurssilaisista ja päättöharjoittelijoista. Tutkielmamme tulosten pohjalta saadaan kuva siitä, missä taidoissa liikunnanopettajaksi opiskelevat kokivat kehittyneensä opintojensa aikana.

Varmuus. Varmuus tarkoittaa Eskolan ja Suorannan (1998, 213) mukaan sitä, että tutkijan tulee ottaa huomioon tutkimukseen vaikuttavat ennako-oletuksensa. Tutkimukseen vaikuttavat aina väistämättäänkin tutkijan aikaisemmat tiedot ja odotukset asiasta, jotka tutkijan tulisi tiedostaa ja käsitellä ennen tutkimuksen toteuttamista. Avasimme menetelmäosuudessa omaa esiymmärrystämme tutkittavasta aiheesta mahdollisimman yksityiskohtaisesti, jolloin lukijan on helpompi ymmärtää, millaisista lähtökohdista olemme tutkielman tehneet. Esiymmärryksen kuvaamisella olemme lisänneet tutkielmamme varmuutta. Tutkielman vahvuutena voidaan nähdä myös oman tietämyksemme ja kiinnostuksemme tunne- ja vuorovaikutustaitoja kohtaan, mikä on peräisin aiheen kirjallisuuteen ja tutkimustietoon perehtymisestä ja aikaisempien kandidaatin -tutkielmien tekemisestä kyseessä olevasta aihepiiristä. Tutkielmamme varmuutta on vahvistanut hyvän tieteellisen käytännön noudattaminen tutkielman teon jokaisessa vaiheessa. Olemme saaneet palautetta omalta graduohjaajaltamme sekä graduseminaariryhmämme opiskelijoilta, joka omalta osaltaan lisää tutkielmamme varmuutta.

Vahvistuvuus. Vahvistuvuudella tarkoitetaan sitä, että tehdyt tulokset saavat tukea toisista samankaltaista ilmiötä tarkastelleista tutkimuksista (Eskola ja Suoranta 1998, 213). Tutkielmamme aihetta ei aikaisemmin ole juurikaan tutkittu. Aiemmin on tutkittu liikunnanopettajaksi opiskelevien kokemuksia tunne- ja vuorovaikutustaitojen käytöstä ja oppimisesta (Klemola 2009) ja liikunnanopettajien näkemyksiä ongelmatilanteiden ratkaisu- ja toimintatavoistaan koululiikunnassa (Mörsky 2010), kun taas tutkielmamme käsitteli liikunnanopettajaksi opiskelevien koettua tunne- ja vuorovaikutusosaamista.

Tutkielmamme teoriaosuudessa hyödynsimme mahdollisimman tuoreita lähteitä, mahdollisimman paljon kansainvälistä kirjallisuutta sekä suomalaista kirjallisuutta. Käytimme mahdollisimman luotettavia lähteitä sekä tieteellisiä tutkimusartikkeleita, jotta tutkielmamme pysyisi ensiluokkaisena. Yritimme mahdollisuuksien mukaan käyttää alkuperäislähteitä, toissijaisten lähteiden sijaan. Välillä alkuperäisiä lähteitä oli vaikea löytää, joten jouduimme tästä syystä käyttämään toissijaisia lähteitä.

6 TULOKSET

6.1 Opintonsa aloittaneiden ja päättävien väliset tunne- ja vuorovaikutusosaamisen erot

Riippumattomien otosten t-testi kuvasi ryhmien välisiä eroja tutkimusmuuttujien osalta. Levenen testin mukaan ryhmien varianssit olivat yhtä suuret kaikissa tutkimusmuuttujissa. T-testin perusteella koetussa pätevyudessa esiintyi ryhmien välillä tilastollisesti merkitseviä eroja jokaisessa tutkimusmuuttujassa. Keskiarvot osoittivat, että päättöharjoittelijat kokivat tunne- ja vuorovaikutusosaamisensa 1. vuosikurssin opiskelijoita paremmaksi tunneosaamisessa ja vuorovaikutusosaamisessa.

TAULUKKO 5. Ensimmäisen vuosikurssin opiskelijoiden ja päättöharjoittelijoiden väliset koetun tunne- ja vuorovaikutusosaamisen erot

Muuttujat	Kaikki (N=85)		1.vuosikurssi (N=52)		Päättöharjoitte- lijat (N=33)		t-arvo	p
	Ka	Kh	Ka	Kh	Ka	Kh		
Tunneosaaminen	3.64	.51	3.55	.54	3.78	.43	-2.102	.039
Vuorovaikutus- osaaminen	3.76	.52	3.63	.47	3.97	.53	-3.023	.003
Suhtautuminen tunne- ja vuoro- vaikutustaitoihin opettajuudessa	4.56	.42	4.49	.41	4.67	.42	-1.886	.063

6.2 Tunne- ja vuorovaikutusosaamisessa ilmenneet sukupuolierot

Kuten taulukosta 6 ilmenee, naiset ja miehet eivät eronneet toisistaan tilastollisesti merkitsevästi minkään kolmen tutkimusmuuttujan suhteen.

TAULUKKO 6. Naisten ja miesten väliset koetun tunne- ja vuorovaikutusosaamisen erot

Muuttujat	Kaikki (N=85)		Naiset (N=41)		Miehet (N=44)		t-arvo	p
	Ka	Kh	Ka	Kh	Ka	Kh		
	Tunneosaaminen	3.64	.51	3.60	.47	3.67		
Vuorovaikutus- osaaminen	3.76	.52	3.76	.52	3.77	.53	.008	.994
Suhtautuminen tunne- ja vuoro- vaikutustaitoihin opettajuudessa	4.56	.42	4.52	.43	4.60	.40	.859	.393

Kuten taulukosta 7 ilmenee, 1. vuosikurssin naiset ja miehet eivät eronneet toisistaan tilastollisesti merkitsevästi minkään kolmen tutkimusmuuttujan suhteen.

TAULUKKO 7. Ensimmäisen vuosikurssin opiskelijoiden sekä opiskelijoiden sukupuolten erot koetussa tunne- ja vuorovaikutusosaamisessa

Muuttujat	1. vuosikurssi (N=52)		Naiset (N=25)		Miehet (N=27)		t-arvo	p
	Ka	Kh	Ka	Kh	Ka	Kh		
	Tunneosaaminen	3.55	.54	3.46	.47	3.63		
Vuorovaikutus- osaaminen	3.63	.47	3.64	.50	3.63	.46	-0.078	.938

Suhtautuminen tunne- ja vuorovaikutustaitoihin opettajuudessa	4.49	.41	4.40	.46	4.58	.34	1.610	.114
---	------	-----	------	-----	------	-----	-------	------

Kuten taulukosta 8 ilmenee, päättöharjoittelijoiden naiset ja miehet eivät eronneet toisistaan tilastollisesti merkitsevästi minkään kolmen tutkimusmuuttujan suhteen.

TAULUKKO 8. Päättöharjoittelijoiden sekä päättöharjoittelijoiden sukupuolten erot koetussa tunne- ja vuorovaikutusosaamisessa

Muuttujat	Päättöharj. (N=33)		Naiset (N=16)		Miehet (N=17)		t-arvo	p
	Ka	Kh	Ka	Kh	Ka	Kh		
	Tunneosaaminen	3.78	.43	3.81	.39	3.75		
Vuorovaikutus-osaaminen	3.97	.53	3.96	.50	3.98	.58	0.117	.908
Suhtautuminen tunne- ja vuorovaikutustaitoihin opettajuudessa	4.67	.42	4.71	.32	4.63	.50	-0.551	.585

6.3 Liikunnanopettajaksi opiskelevien kokema kehitys tunne- ja vuorovaikutustaidoissa opintojen aikana

Tekemämme sisällönanalyysin pohjalta pääkategorioiksi muodostuivat avoimessa kysymyksessä olevat tunnetaidot sekä vuorovaikutustaidot. Aineiston kvantifioinnin jälkeen voidaan todeta, että liikunnanopettajaksi opiskelevat sekä 1. vuosikurssilaiset että

päätöharjoittelijat kokivat kehittyneensä selkeästi eniten kuuntelun taidoissa (fr=40) sekä ongelmanratkaisutaitoihin lukeutuvan minäviestin (fr=35) käytössä.

Tunnetaidot. Liikunnanopettajaksi opiskelevista 1. vuosikurssilaisista naisista ja miehistä osa koki kehittyneensä opintojen aikana erityisesti tunteiden tunnistamisessa ja nimeämisessä (fr=7), tunteiden ilmaisussa (fr=5) sekä tietoisuudessa tunne- ja vuorovaikutustaitoihin liittyen (fr=3). Päätöharjoittelijoista osa koki kehittyneensä 1. vuosikurssilaisten tavoin tunteiden tunnistamisessa ja nimeämisessä (fr=3) ja tunteiden ilmaisussa (fr=3). Kahdessa vastauksessa mainittiin myös tunteiden säätelyn kehittyneen.

“Omista tuntemuksista kertominen ja keskustelun avaaminen on kurssin myötä yhä luontevampaa nyt.” (1. vuosikurssilainen nainen, taulukko 9)

Sukupuolten osalta 1. vuosikurssilaisten naisten ja päätöharjoittelijanaisten vastauksissa ilmeni useammin kokemus tunnetaitojen kehittymisestä 1. vuosikurssilaisiin miehiin ja päätöharjoittelijamiehiin verrattuna. Naisten vastauksista ilmeni heidän kokevansa kehittyneen enemmän tunteiden tunnistamisessa ja nimeämisessä (fr=6), tunteiden säätelyssä (fr=2) sekä tunteiden ilmaisussa (fr=6) miehiin verrattuna.

Vuorovaikutustaidot. Sekä 1. vuosikurssilaiset naiset ja miehet, että päätöharjoittelijat kokivat kehittyneensä vuorovaikutustaidoissa enemmän verrattuna tunnetaitojen kehitykseen. Suurin osa 1. vuosikurssilaisista koki kehittyneensä kuuntelun taidoissa (fr=31) sekä ongelmanratkaisutaidoista minäviestissä (fr=23). Myös empatiakyvyn kehitys mainittiin muutamassa vastauksessa (fr=2). Päätöharjoittelijat kokivat kuuntelun taitonsa (fr=9) sekä ongelmanratkaisutaidoista minäviestin (fr=12) kehittyneen opintojen aikana. Päätöharjoittelijoiden vastauksista ilmeni myös kokemus muiden huomioon ja kohtaamisen (fr=4) sekä sanallisen ja sanattoman itseilmaisun (fr=3) kehittymisestä.

Sukupuolieroja tarkasteltaessa miesten vastauksissa ilmeni useammin kuuntelun taitojen (fr=24) ja minäviestin (fr=20) kehittyminen. Miehet kokivat kehittyneensä myös muiden

huomioinnissa ja kohtaamisessa (fr=4) sekä empatiakyvyssä (fr=2), joita ei naisten vastauksissa mainittu.

“Olen kehittynyt ensimmäisen vuoden opintojen aikana etenkin kuuntelijana. Aina ei tarvitse olla äänessä itse.” (1. vuosikurssilainen mies, taulukko 9)

“Tunne- ja vuorovaikutustaidot ovat olleet minulle tiedostamaton vahvuus ja viihdyn sosiaalisissa tilanteissa. Opinnot ja opettaminen ovat tuoneet niitä paremmin esiin sekä opintojen aikana olen oppinut jäsentämään niitä ja omaa arvomaailmaani paremmin.” (Päätöharjoittelijanainen, taulukko 10)

TAULUKKO 9. Laadullisen analyysin tulosten yhteenveto 1. vuosikurssin naisista ja miehistä. Alakategoriassa maininta siitä, kuinka monessa vastauksessa sama alakategoria mainittiin.

Pääkategoria	Alakategoria	Lainaus
Tunnetaidot	Tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen (7)	”Tunteiden tunnistaminen on kehittynyt.”
	Tunteiden ilmaisu (5)	”Omista tuntemuksista kertominen ja keskustelun avaaminen on kurssin myötä yhä luontevampaa nyt.”
	Tietoisuus tunne- ja vuorovaikutustaidoista (4)	”Tietää, mitä kaikkea se pitää sisällään.”
	Arjen sovellus (1)	”Sitä mukaa pystyy kehittämään omaa toimintaa arjen tilanteissa ja opetustyössä myöhemmin.”
Vuorovaikutustaidot	Kuuntelutaidot (31)	”Olen kehittynyt ensimmäisen vuoden opintojen aikana etenkin kuuntelijana. Aina ei tarvitse olla

äänessä itse.”

”...olen keskittynyt enemmän siihen, etten ala puhumaan kesken kaiken omista asioista tai kaiva kännykkää esiin.”

Ongelmanratkaisutaidot (5): ”Erilaisissa minäviesteissä, erityisesti ongelmaan tarttuvassa, olen kehittynyt paljon.”
Minäviesti (23)

Empatiakyky (2) ”...toisen asemaan asettuminen.”

TAULUKKO 10. Laadullisen analyysin tulosten yhteenveto miehistä ja naisista päättöharjoittelijoiden osalta.

Pääkategoria	Alakategoria	Lainaus
Tunnetaidot	Tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen (3)	”Opintojen aikana olen kehittynyt ihmisten tunteiden tunnistamisessa.” ”Tunteiden syyt ja nimeäminen.”
	Tunteiden ilmaisu (3)	”Tunteiden ilmaiseminen sanallisesti.”
	Tunteiden säätely (2)	”Omien tunteiden säätely ja niihin johtaneiden syiden tunnistaminen ovat kehittyneet paljon.”
Vuorovaikutustaidot	Kuuntelutaidot (9)	”Koen kehittyneeni eläytyvän kuuntelun taidoissa.” ”...aktiivisen kuuntelun viemisessä käytäntöön olen kehittynyt.”

Ongelmanratkaisutaidot: Minäviesti (12)	”Olen kehittynyt erityisesti minäviestien käytössä.”
Muiden huomiointi ja kohtaaminen (4)	”...jokaisen huomioimisessa.”
Sanallinen ja sanaton itseilmaisu (3)	”...olen rohkeampi joissain vuorovaikutustilanteissa.”
Vuorovaikutustaidot osana kehitymisprosessia (5)	”Vuorovaikutustaidot ovat olleet minulle tiedostamaton vahvuus ja viihdyn sosiaalisissa tilanteissa. Opinnot ja opettaminen ovat tuoneet niitä paremmin esiin sekä opintojen aikana olen oppinut jäsentämään niitä ja omaa arvomaailmaani paremmin.” ”Koen kasvaneeni ja kehittyneeni ihmisenä viimeisten vuosien aikana ja tämä näkyy myös vuorovaikutustaidoissa.”

TAULUKKO 11. Laadullisen analyysin tulosten yhteenveto 1. vuosikurssilaisista naisista ja päättöharjoittelijanaيسista.

Pääkategoria	Alakategoria	Lainaus
Tunnetaidot	Tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen (6)	”Tunteiden syyt ja nimeämien.”

	Tunteiden säätely (2)	”Omien tunteiden säätely ja niihin johtaneiden syiden tunnistaminen.”
	Tunteiden ilmaisu (6)	”Omista tuntemuksista kertominen ja keskustelun avaaminen on kurssin myötä yhä luontevampaa nyt.”
	Tietoisuus tunne- ja vuorovaikutustaidoista (2)	”...mitä kaikkea se pitää sisällään.”
	Arjen sovellus (1)	”sitä mukaa pystyy kehittämään omaa toimintaa arjen tilanteissa ja opetustyössä myöhemmin.”
Vuorovaikutustaidot	Kuuntelutaidot (16)	”...aktiivisen kuuntelun viemisessä käytäntöön olen kehittynyt.”
	Ongelmanratkaisutaidot (5)	”Olen saanut vinkkejä vaikeisiin tilanteisiin.”
	Minäviesti (15)	”Kasvatustieteissä tutustuimme minäviestintään ja koen, että sitä voisi käyttää aktiivisemmin jokapäiväisessä elämässä.”
	Sanallinen ja sanaton itseilmaisu (2)	”...tuomaan omia mielipiteitä esiin.”

TAULUKKO 12. Laadullisen analyysin tulosten yhteenveto 1. vuosikurssilaisista miehistä ja päättöharjoittelijamiehistä.

Pääkategoria	Alakategoria	Lainaus
--------------	--------------	---------

Tunnetaidot	Tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen (4)	”Opintojen aikana olen kehittynyt ihmisten tunteiden tunnistajana.”
	Tunteiden ilmaisu (2)	”...omien tunteiden ilmaiseminen.”
	Tietoisuus tunne- ja vuorovaikutustaidoista (2)	”Tietoisuus taidoista lisääntynyt.”
<hr/>		
Vuorovaikutustaidot	Kuuntelutaidot (24)	”Koen kehittyneeni eläytyvän kuuntelun taidossa.”
	Ongelmanratkaisutaidot: Minäviesti (20)	”Osaan paremmin käyttää minäviestintää.”
	Empatiakyky (2)	”...toisen asemaan asettuminen.”
	Sanallinen ja sanaton itseilmaisu (1)	”Uskallan ilmaista omia ajatuksiani rohkeammin ja tutustua uusiin ihmisiin helpommin.”
	Muiden huomiointi ja kohtaaminen (4)	”...yksilöllisessä kohtaamisessa.”
<hr/>		

7 POHDINTA

7.1 Tutkimustulosten yhteenveto

Tässä tutkielmassa selvitimme liikunnanopettajaksi opiskelevien kokemaa tunne- ja vuorovaikutusosaamista. Tutkielman tarkoituksena oli selvittää, esiintyykö liikunnanopettajakoulutuksen juuri aloittaneiden sekä viimeisen vuoden opiskelijoiden välillä eroavaisuuksia koetussa tunne- ja vuorovaikutusosaamisessa, tutkia sukupuolieroja koko tutkimusjoukon sisällä sekä tutkia, missä tunne- ja vuorovaikutustaidoissa liikunnanopettajaksi opiskelevat kokivat kehittyneensä opintojen aikana. Tutkimuksen kohderyhmänä toimivat siis Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisen tiedekunnan liikunnanopettajaksi opiskelevat, joista vertailevaan tutkimukseen oli rajattu ensimmäisen ja päättövuoden opiskelijat.

Tulostemme mukaan päättöharjoitteluvaiheessa olevien opiskelijoiden kokema tunne- ja vuorovaikutusosaaminen oli vahvempaa kuin ensimmäisen vuosikurssin opiskelijoiden vastaava osaaminen. Näin myös oma oletuksemme viimeisen vuosikurssin opiskelijoiden paremmasta koetusta tunne- ja vuorovaikutusosaamisesta kävi toteen. Tutkimustulos ryhmien välisen vertailun osalta oli hyvin odotettu, sillä koulutuksen suoma etu sekä kokemukset tunne- ja vuorovaikutustilanteiden parista viimeisen vuosikurssin opiskelijoiden eduksi on selkeä. Myös viimeisen vuosikurssin opiskelijoiden kokema itsevarmuus mitattaessa koettua pätevyyttä selitti varmasti osaltaan tutkimustulosta heidän edukseen. Niin kuin Klemola (2003, 120) on jo aiemmin osoittanut, liikunnanopettajaksi opiskelevat ovat kokeneet tunne- ja vuorovaikutustaitojen sisällöt koulutuksessa tärkeiksi. Näin voidaan myös olettaa, että viimeisen vuosikurssin opiskelijat ovat myös koulutuksen ansiosta harjaantuneet kyseisten sisältöalueiden parissa, etenkin kun he ovat kokeneet asian tärkeäksi. Myös Pirttimäen ja Salmion (2013) tutkielmassa liikunnanopettajat kokivat tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjaantuneen luonnostaan, jolloin viimeisen vuosikurssin opiskelijoille kertyneellä kokemuksella voidaan nähdä olevan myös etua ensimmäisen vuosikurssin opiskelijoihin, mikä osaltaan selittää myös tutkimustulosta.

Sukupuolten vertailussa koko tutkimusjoukon kesken minkään tutkimusmuuttujan osalla ei esiintynyt tilastollisesti merkitseviä eroja sukupuolten välillä. Tutkielmassamme sukupuolieroihin liittyvä tutkimustulos esiintyi aiempaan tutkimusnäyttöön peilaten poikkeavana, sillä naisten ja miesten koetussa tunne- ja vuorovaikutusosaamisessa ei esiintynyt eroja. Useiden aiempien tutkimusten mukaan (ks. Burleson 2003; Groves 2005; Kret & De Gelder 2012; Merchant 2012; Petrides & Furnham 2000) naisten kyvykkyys tunne- ja vuorovaikutustaitojen parissa oli miehiä parempaa, sekä naisten ihmissuhdetaidot olivat miesten vastaavia taitoja parempia. Kuitenkin liikunnanopettajaksi opiskelevien sukupuolierot olivat hyvin olemattomia koko tutkimusjoukon kesken tehdyssä vertailuissa. Myöskään ryhmien sisäisestä sukupuolivertailusta ei noussut esiin tilastollisesti merkitseviä eroja naisten ja miesten välillä. Tulosta voisi selittää se, että liikunnanopettajakoulutukseen saattaa hakeutua lähtökohtaisesti tunne- ja vuorovaikutustaidoiltaan osaavia henkilötyyppejä, jolloin lähtötaso tunne- ja vuorovaikutustaitojen sisältöalueissa on jo opintojen alkaessa hyvä. Toki tulokseen saattaa vaikuttaa myös vastaajan yksilökohtainen itseluottamus sekä näkemys omia taitojaan kohtaan, joka voi selittää myös poikkeavuutta aiempiin tutkimustuloksiin verrattuna.

Laadullisia tuloksia tarkasteltaessa voidaan todeta, että liikunnanopettajakoulutus antaa mahdollisuuksia tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehittymiselle. Sekä 1. vuosikurssilaiset että päättöharjoittelijat mainitsivat kehittyneensä ensisijaisesti enemmän vuorovaikutustaidoissa, kuten minäviestissä ja kuuntelun taidoissa. Myös tunnetaidoissa koettiin kehitystä, mutta tunnetaidot mainittiin vastauksissa vuorovaikutustaitoja huomattavasti harvemmin. Tätä saattaa selittää se, että vuorovaikutustaitoja voi olla helpompi harjoitella käytännössä sekä ikään kuin muuttaa omaa toimintaa ihmisiä kohdatessa. Myös liikunnanopettajakoulutuksen tunne- ja vuorovaikutussisältöjen teoriapohjana toimivat Gordonin (2006) käsitykset tunne- ja vuorovaikutustaitojen sisällöistä, jotka painottuvat selkeästi vuorovaikutustaitojen osa-alueelle. Näin kyseinen teoriapohja tunne- ja vuorovaikutuskurssien sisällöissä saattaa ohjata opiskelijoiden käsityksiä myös tunnetaitoja enemmän vuorovaikutustaitojen pariin. Sukupuolia vertailtaessa 1. vuosikurssilaiset ja päättöharjoittelijanaiset mainitsivat useammin vastauksissaan kehittyneensä tunnetaidoissa, kun taas miehet eivät niinkään kokeneet tunnetaitojensa kehittyneen merkityksellisesti. Tämä tutkimustulos on yhteydessä myös

aiempiin tutkimustuloksiin, joissa useimmiten naisten kyvykkyys sekä kiinnostus tunnetaitoja kohtaan on havaittua miehiä paremmaksi.

7.2 Tutkielman luotettavuus ja eettisyys

Tutkielman luotettavuutta pohdittaessa tutkielmassa käyttämämme mittari oli itse luotu, mikä myös tarkoitti, että kyseinen mittari oli ensi kertaa käytössä. Mittarin luominen itse muodosti haasteita luotettavuuden takaamiselle, sillä kokemuksia vastaavan mittarin käytöstä aikaisemmin ei ollut. Lisäksi kyselytutkimuksen kysymysten muodostaminen sekä muotoilu loivat haasteita tutkimuksenteolle, sillä aikaisempaa kokemusta kyselytutkimuksen muodostamisesta ei kummallakaan meistä ollut. Kuitenkin yhteistyössä tunne- ja vuorovaikutustaitoja yliopistossa opettavien opettajien lehtori Kirsti Lauritsalon ja yliopistonopettaja Tommi Mäkisen, sekä yliopistonlehtori Marja Kokkosen kanssa saimme luotua mittarin, joka palveli tutkimustamme omien kokemuksiemme perusteella oivallisesti.

Tutkimusmuuttujien luotettavuutta todentaessa Metsämuurosen (2011, 78-79) mukaan sisäisen yhdenmukaisuuden raja-arvo .60 Cronbachin alfoja mitattaessa täytyi tunneosaamisen tutkimusmuuttujan osalta (alfa .75). Myös vuorovaikutusosaamisen tutkimusmuuttuja (alfa .60) oli Metsämuurosen toteaman raja-arvon puitteissa, joten sekä tunneosaamisen että vuorovaikutusosaamisen tutkimusmuuttujien voidaan näin katsoa olevan sisäisesti yhdenmukaisia. Tutkielman kolmannen tutkimusmuuttujan “suhtautuminen tunne- ja vuorovaikutusosaamiseen opettajuudessa” alfa .53 jäi Metsämuurosen toteaman .60 raja-arvon alle, mutta kyseisenkin tutkimusmuuttujan arvoa voidaan pitää kohtalaisena. Väittämien määrä tunneosaamisen (8 väittämää) sekä vuorovaikutusosaamisen (6 väittämää) tutkimusmuuttujissa oli myös “suhtautuminen tunne- ja vuorovaikutusosaamiseen opettajuudessa” - tutkimusmuuttujan (3 väittämää) väittämiä selkeästi suurempi, mikä saattoi selittää myös sisäisen yhdenmukaisuuden tarkastelun tulosta. Suhtautumista tunne- ja vuorovaikutusosaamiseen mittaavan tutkimusmuuttujan väittämät mittasivat hyvin yksilökohtaista käsitystä tunne- ja vuorovaikutusosaamisen aihealueista, joka saattoi osaltaan selittää myös kyseisen tutkimusmuuttujan jäämistä Metsämuurosen määrittelemän raja-arvon

alle. Kuitenkin kaikki tutkimusmuuttajat voitiin nähdä tutkielman kannalta kohtalaisen luotettavina ja kykenimme hyödyntämään kaikkia tutkimusmuuttujia tutkielman teossa.

Tutkimustulosta voivat selittää erilaiset käsitykset omasta osaamisesta eri sukupuolten välillä, sekä lisäksi tunne- ja vuorovaikutusosaamisen aihepiirin kokemusperäisyys saattaa vaikuttaa tutkimustulokseen vertailtaessa eri sukupuolia. Tutkittaessa koettua tunne- ja vuorovaikutusosaamista, aihe on melko kokemusperäinen ja abstrakti, jolloin absoluuttista totuutta tutkimusjoukon osaamisesta on hankala mitata. Näin tutkielmamme tulokset sukupuolierojen parissa voidaan nähdä paremminkin suuntaa antavina tuloksina kuin absoluuttisena totuutena miesten ja naisten osaamisen välisten erojen kehityksestä.

Kuten jo aiemmin mainitsimme kohdassa 5.5.2, tutkielmamme laadullisen osion uskottavuutta paransi se, että toteutimme aineistolähtöisen analyysin tarkasti. Koemme, että tutkielmamme uskottavuus vahvistui myös kahden tutkijan myötä, sillä pystyimme hyödyntämään kahta eri näkökulmaa tutkielman tekemisen jokaisessa vaiheessa. Lähes jokainen kyselyyn vastannut 1. vuosikurssilainen ja päättöharjoittelija vastasivat myös avoimeen kysymykseen ”Missä tunne- ja vuorovaikutustaidoissa koet kehittyneesi opintojen aikana?”. Tutkimukseen osallistui lähes yhtä paljon miehiä ja naisia, jolloin saimme vastauksia kummaltakin sukupuolelta ja tämä omalta osaltaan lisäsi tutkielmamme luotettavuutta. Tutkielmamme luotettavuutta kasvattaa myös tutkielman siirrettävyys, sillä koemme, että sama kysely olisi mahdollista toteuttaa milloin tahansa samankaltaiselle tutkimusryhmälle. Siirrettävyyttä parantaa myös se, että saimme tutkielmamme laajan otannan 1. vuosikurssilaisista ja päättöharjoittelijoista. Avasimme aiheeseen liittyvää esiyymmärrystämme kohdassa 5.1, jolla olemme lisänneet tutkielmamme varmuutta ja näin myös lukijan on helpompi ymmärtää, millaisista lähtökohdista olemme tutkielmamme tehneet. Koemme, että tutkielman vahvuutena voidaan pitää myös omaa perehtymistämme tunne- ja vuorovaikutustaitoihin liittyvää kirjallisuutta ja tutkimustietoa kohtaan sekä aikaisempien kandidaatin tutkielmien tekoa kyseisestä aihepiiristä. Saimme palautetta tutkielman tekemisen aikana omalta graduohjaajaltamme ja graduseminaariryhmältämme, joka omalta osaltaan lisää tutkielman varmuutta. Tutkielmamme aiheita ei ole sellaisenaan entuudestaan juurikaan tutkittu. Aikaisemmin on tutkittu muun muassa liikunnanopettajaksi opiskelevien kokemuksia tunne- ja vuorovaikutustaitojen käytöstä

ja oppimisesta (Klemola 2009) ja liikunnanopettajien näkemyksiä ongelmatilanteiden ratkaisuja ja toimintatavoistaan koululiikunnassa (Mörsky 2010).

Hyvä tieteellinen käytäntö vaatii eettisyyttä ja eettisyys mahdollistaa tutkimuksen luotettavuuden sekä uskottavuuden. Tutkimuksen eettisyyttä on esimerkiksi tulosten avoin julkistaminen. Lisäksi tutkijan tulee antaa arvoa muiden tutkijoiden työlle omassa tutkimuksessaan. Tässä tutkielmassa pyrimme rehellisyyteen ja huolellisuuteen tutkimuksen teon jokaisessa vaiheessa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 125–133.) Aineiston analysoinnissa tulisi suhtautua kriittisesti siihen, ovatko annetut faktatiedot ja aineiston kertomukset luotettavia. Tutkielman luotettavuutta lisää se, että tutkimusjoukon vastausprosentti molemmissa tutkimusryhmissä oli lähes 100. Tämä tarkoittaa sitä, että saimme vastauksen lähes jokaiselta 1. vuosikurssilaiselta ja päättöharjoittelijalta, jolloin tutkielmamme yleistettävyys liikunnanopettajakoulutukseen on korkea laaja-alaisen otannan vuoksi. Myös sukupuolijakauma vastaajien kesken oli tasainen, miehiä 44 ja naisia 41, joka mahdollisti sukupuolten välisen vertailun. Hyödynsimme tutkielman teoriaosuudessa mahdollisimman tuoreita lähteitä, mahdollisimman paljon kansainvälistä kirjallisuutta sekä monia suomalaisia lähteitä. Pyrimme käyttämään luotettavia lähteitä sekä tieteellisiä tutkimusartikkeleita, jotta tutkielmamme pysyisi laadukkaana. Käytimme mahdollisuuksien mukaan alkuperäislähteitä, mutta välillä niiden löytymisen takia jouduimme käyttämään toissijaisia lähteitä.

Tutkittaville oli alusta asti selvää, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja heillä on oikeus kieltäytyä tutkimukseen vastaamisesta. Kerroimme tutkittaville ennen tutkimukseen osallistumista tutkimuksen tarkoituksesta sekä mahdollisista hyödyistä, joita tutkimuksen avulla voisimme saada koulutustamme ajatellen. Tutkimukseen vastattiin anonyymilla kyselylomakkeella, joten tutkittavien henkilöllisyys oli turvattu, eikä heitä voisi tunnistaa missään vaiheessa. Tutkittavat olivat tietoisia siitä, että tutkimusaineisto käsitellään luottamuksellisesti. Teettäessämme tutkimuksen koulumme vuorovaikutus-demoilla opettajien valvonnan alla, tutkimukseen osallistuneilla ei välttämättä ollut helppoa kieltäytyä osallistumasta tutkimukseen tai jättää kokonaan vastaamatta. Tilanteessa meidän eli tutkimuksen tekijöiden sekä opettajien olisi ollut mahdollista huomata, mikäli joku ei

vastannutkaan tutkimukseen ja tämä saattoi lisätä paineita tutkimukseen osallistumisesta. Näin ollen tutkimuksen vastaamistilanne ei välttämättä ollut vapaaehtoinen, vaan saattoi olla, että osa tutkimukseen vastanneista halusi vastata kysymyksiin nopeasti, jotta saisi sen ikään kuin “alta pois”. Voimme myös pohtia, oliko tutkimukseen vastaajilla tarpeeksi aikaa kyselyyn vastaamiseen. Tilanne ei välttämättä ollut paras mahdollinen syvälliseen pohdintaan, jolloin tutkimustulokset eivät välttämättä ole täysin totuudenmukaisia. Teetimme tutkimuksen tarkoituksella osana pakollisia vuorovaikutus-demoja, sillä tiesimme näin saavamme paremman vastausprosentin tutkimukseemme verrattuna esimerkiksi siihen, että olisimme toteuttaneet tutkimuksen sähköpostikyselynä, jolloin vastausprosentti olisi todennäköisesti ollut huomattavasti pienempi. Tavoittaessamme lähes koko tutkimusjoukon, myös tutkimustulokset olivat yleistettävämpiä verrattuna siihen, että vain aiheesta kiinnostuneet olisivat vastanneet kyselyyn. Saadut vastaukset eivät välttämättä anna luotettavaa kuvaa siitä, miten hyvät tunne- ja vuorovaikutustaidot liikunnanopettajaksi opiskelevilla oikeasti on, vaan vastaus saatiin pääasiassa siihen, mikä on heidän oma kokemuksensa omasta pätevyystään.

7.3 Tulosten sovellettavuus ja katsaus tulevaisuuteen

Tutkielmamme tulokset kuvaavat mielestämme kattavasti liikunnanopettajaksi opiskelevien kokemaa tunne- ja vuorovaikutusosaamista niiden opiskelijoiden osalta, jotka tutkimusjoukkoon kuuluivat. Valittuamme tutkimusjoukoksi tällä hetkellä liikunnanopettajaksi opiskelevista opiskelijoista ensimmäisen vuosikurssin ryhmän sekä päättöharjoittelijoiden ryhmän tavoitimme kyseisistä ryhmistä muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta kaikki opiskelijat, jonka voidaan katsoa olevan kattava otanta kansallisella tasolla tehdessämme tutkimusta Suomen ainoassa liikunnanopettajia kouluttavassa laitoksessa. Näin tulos antaa melko realistisen kuvan tällä hetkellä liikunnanopettajan opinnot aloittaneiden ja opintoja viimeistelevien kokemuksista tunne- ja vuorovaikutusosaamisen parissa, ja tulokset ovat näin sovellettavissa hyvin kuvaamaan liikunnanopettajaksi opiskelevien kokeman pätevyuden nykytilaa. Lisäksi mielestämme tulokset ovat myös vertailukelpoisia mahdollisia jatkotutkimuksia silmällä pitäen tavoittaessamme tämänhetkiset opiskelijat hyvällä prosentilla. Toki itse luomamme mittari vaikuttaa rajoittavasti tulosten yleistettävyyteen, mutta koko tutkimusjoukon suorittaessa tutkimuksen kuitenkin samalla mittarilla tulokset ovat

vertailukelpoisia keskenään, sekä mahdollisesti myös tulevaisuuden jatkotutkimuksessa tutkimuksen tapahtuessa myös kyseistä mittaria hyödyntämällä.

Tutkielman keskeisimpänä tuloksena ilmeni, että liikunnan opettajaksi opiskelevien kokemus omasta tunne- ja vuorovaikutusosaamisesta parani opintojen edetessä vertailtaessa opintonsa vasta aloittaneiden sekä päättöharjoittelijoiden tutkimusjoukkoa. Näin tutkielman tulosten perusteella voidaan todeta, että liikunnanopettajakoulutus kohentaa opiskelijoiden kokemusta omasta tunne- ja vuorovaikutusosaamisesta. Perustuuko kyseinen tutkimustulos osaamisen kehittymiseen, vaiko itsevarmuuden kasvuun kyseisten osaamisalueiden parissa opintovuosien karttuessa, jää tutkielmassamme selvittämättä. Uskomme kuitenkin lopputuloksen olevan jonkinlainen sekoitus osaamisen sekä itsevarmuuden kasvua, joka yhteisvaikutuksena päättöharjoittelijoiden koettu tunne- ja vuorovaikutusosaaminen on ensimmäisen vuosikurssin opiskelijoita parempi. Tutkielman mitatessa ainoastaan opiskelijoiden omaa kokemusta pätevydestä tunne- ja vuorovaikutustaitojen osaamisalueilla on kuitenkin mahdotonta kuvata absoluuttista totuutta kyseisen osaamisen kehittymisestä. Liikuntatieteellisen tiedekunnan opetussuunnitelmassa (2017-2020) tunne- ja vuorovaikutustaidot kulkevat opintojen sisällöissä mukana läpi koulutuksen niin kandidaatti- kuin maisteriohjelmassa, joten myös osaamisen kehityksen voidaan nähdä olevan perusteltua. Yhtenä liikunnanopettajakoulutuksen opetussuunnitelman keskeisimpänä tavoitteena on mainittu opettajan työhön vaadittavien tunne- ja vuorovaikutustaitojen hallitseminen opintojen päättyessä, joissa opiskelijoiden kokema pätevyys siis ainakin kasvaa opiskeluaikana tutkielmamme perusteella.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (2017) teettämän tutkimuksen mukaan lasten ja nuorten keskuudessa erilaiset mielenterveysongelmat, kuten keskittymisvaikeudet ja käytöshäiriöt, ovat lisääntyneet selvästi 2010-luvun aikana. Kyseisten lasten ja nuorten käyttäytymiseen liittyvien haasteiden lisääntyminen näkyy varmasti myös koulumaailmassa, mikä tämän myötä lisää opettajien työnkuvaan itse opetuksen ulkopuolelle kuuluvia haasteita. Esimerkiksi ryhmänhallinnalliset haasteet sekä yksittäisten haastavien oppilaiden kohtaaminen ovat tekijöitä, joita nykypäivän opettajat joutuvat kohtaamaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaiseman tutkimuksenkin valossa yhä enemmän arkipäivän työssään. Tällöin valmiudet tunne- ja vuorovaikutusosaamisen parissa korostuvat niin opettajan oman käyttäytymisen

hallinnassa kuin oppilasryhmänkin kohtaamisessa. Tutkielmamme liikunnanopettajaksi opiskelevien suhtautumisesta tunne- ja vuorovaikutustaitoihin opettajuudessa antoivat kuitenkin rohkaisevaa kuvaa tulevien opettajien arvostuksesta kyseisiä taitoja kohtaan, jotka olivat niin opinnot aloittaneiden keskuudessa (keskiarvo 4.49) kuin päättöharjoittelijoidenkin kohdalla (keskiarvo 4.67) lähellä tutkimusasteikon maksimia koko tutkimusjoukon (keskiarvo 4.56) kokiessa tunne- ja vuorovaikutustaidot erittäin tärkeiksi opettajuudessa. Tuloksen perusteella opiskelijoiden asennoituminen kyseisiin taitoihin sekä niiden oppimiseen voidaan nähdä olevan tulevaisuuden työelämän edellyttämällä tasolla, joka siis varmasti vaatii yhä enemmän opettajien osaamista kyseisten taitojen saralla. Jatkotutkimusajatuksena olisikin hyvin mielenkiintoista selvittää, miten kentällä työskentelevät opettajat kokevat Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen esittämien lasten ja nuorten keskittymis- sekä käyttäytymishäiriöiden kasvun vaikutuksen suhteessa työhönsä niin liikunnanopetuksen kuin muidenkin oppiaineiden kohdalla.

Aikaisemman tutkimustiedon perusteella tunne- ja vuorovaikutustaidot tulisi ottaa mukaan johdonmukaisemmin mukaan osaksi opetusta sekä arviointia, mikä tarkoittaisi tunne- ja vuorovaikutustaitojen koulutuksen tarpeen lisäämistä liikunnanopettajilla. (Pirttimäki & Salmio 2013, 22.) Kuitenkin tutkielmamme tulosten perusteella, sekä kuvaamamme liikunnanopettajakoulutuksen opetussuunnitelman puitteissa emme katso välttämättömyytenä lisätä tunne- ja vuorovaikutustaitojen koulutusta liikunnanopettajilla. Tutkielmamme laadullisen otteen tulokset sekä esimerkiksi Klemolan (2009) aikaisempi tutkimustulos kielivät kuitenkin liikunnanopettajaksi opiskelevien suuresta arvotuksesta tunne- ja vuorovaikutusosaamista koskevia kursseja kohtaan, joten kursseja ei ole varmasti myöskään syytä vähentää. Kehitystä ei ole siis syytä keskeyttää, mutta liikunnanopettajakoulutuksen nykytila tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettamisen ja oppimisen puitteissa on tutkielmamme esittämien opiskelijoiden kokemusten perusteella toimivalla tasolla, eikä tilan hälyttävyydestä ole merkkejä. Tutkielmamme ei toki mitannut liikunnanopettajaksi opiskelevien kokemusta koulutuksen tarpeen mahdollisesta lisäämisestä, mutta tutkimustulokset puhuvat kuitenkin koetun osaamisen kehittymisen puolesta. Lisäksi esiteltyämme liikuntapedagogiikan opinto-ohjelman opetussuunnitelmaa tunne- ja vuorovaikutustaidot olivat vahvasti mukana koulutuksessa läpi opintojen, ja koulutuksen tavoitteissa oli selvästi esitelty tunne- ja

vuorovaikutusosaamisen merkitys oman kokemuksemme mukaan opettajan työelämän vaatimukseen kuuluvalla tavalla.

Luomamme mittarin ensimmäiset tulokset ovat esillä tutkielmassamme, mutta jatkotutkimusajatuksena olisi mielenkiintoista selvittää saman mittarin tarjoamia tuloksia eri tutkimusjoukolle, sekä verrata eri tutkimusjoukon tuloksia oman tutkielmamme tutkimusjoukon tuloksiin. Tämän myötä olisi mahdollista seurata liikunnanopettajaksi opiskelevien koettua osaamista, sekä todeta tarkemmin myös tutkimuksen mittarin toimivuutta. Lisäksi olisi hyvin mielenkiintoista laajentaa tutkielmamme aihetta liikunnanopettajaksi opiskelevien kokemasta osaamisesta itse työelämässä työskentelevien liikunnanopettajien kokemaan osaamiseen tunne- ja vuorovaikutusosaamisen parissa, ja verrata esimerkiksi saman tutkimusjoukon osalta kokemuksia osaamisesta niin opiskeluajalta kuin työelämässä. Tällöin olisi mahdollista saada realistista ja ennen kaikkea konkreettista kuvaa siitä, miten hyvin opiskeluvaiheessa koettu osaaminen vastaa työelämän vaatimuksia sekä odotuksia tunne- ja vuorovaikutusosaamisen tiimoilta, ja tarjota entistä parempaa kosketuspintaa sille, miten liikunnanopettajakoulutus vastaa todellisen työelämän tarpeita.

LÄHTEET

- Basow, S. & Rubenfeld, K. 2003. "Troubles Talk": Effects of Gender and Gender-Typing. Volume 48 (4), 183-187.
- Brackett, M. A., Palomera, R., Mojsa, J., Reyes, M., & Salovey, P. 2010. Emotion regulation ability, job satisfaction, and burnout among British secondary school teachers. *Psychology in the Schools*, 47, 406-417.
- Buckley, M. & Saarni, C. 2009. Emotion regulation: Implications for positive youth development. Teoksessa R. Gillman, E. Huebner & M. Furlong (toim.) *Handbook of positive psychology in schools*. New York. 247-259.
- Burke, S. & Collins, K. 2001. Gender differences in leadership styles and management skills. *Women in Management Review*. Vol. 16 No. 5. 244-257.
- Burleson, B. 2003. The experience and effects of emotional support: What the study of cultural and gender differences can tell us about close relationships, emotion, and interpersonal communication. Viitattu 1.10.2019. <https://doi.org/10.1111/1475-6811.00033>.
- Carlock, R. 2011. Executive functions: A review of the literature to inform practice and policy. Cambridge, MA: The Harvard Center on the Developing Child.
- Davies, K.A., Devonport, T. J., Lane, A. M. & Scott, J. A. 2010. Validity and reliability of a brief emotional intelligence scale (BEIS-10). *Journal of Individual Differences* 31 (4), 198-201.
- Durlak, J., Weissberg R., Dymnicki A., Taylor, R. & Schellinger, K. 2011. The impact of enhancing students' social and emotional learning: a meta-analysis of school-based universal interventions. *Child Development* 82 (1), 405-32.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Gordon, T. 1974. *T.E.T.: teacher effectiveness training*. New York: McKay.
- Gordon, T. 2006. *Toimiva koulu*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Goleman D. 2009. *Tunneäly. Lahjakkuuden koko kuva*. Helsinki: Otava.
- Goleman D. 2009. *Sosiaalinen äly*. Helsinki: Otava.

- Groves, K. 2005. Gender differences in social and emotional skills and charismatic leadership. *Journal Of Leadership And Organizational Studies*. California State University. Viitattu 13.4.2019. <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/107179190501100303>.
- Gyurak, A., Gross, J. J. & Etkin, A. 2011. Explicit and implicit emotion regulation: A dualprocess framework. *Cognition and Emotion* 25 (3), 400–412.
- Hargreaves, A. 2000. Mixed emotions: teachers' perceptions of their interactions with students. *Teaching and Teacher Education* 16 (8), 811-826.
- Heikinaro-Johansson, P. 2005. Liikunnanopettajakoulutus tunnistaa huomisen haasteet. *Liikunta & Tiede* 42 (3), 5-9.
- Hofmann, S. G., Suvak, M. & Litz, B. T. 2006. Sex differences in face recognition and influence of facial affect. *Personality and Individual Differences*, 40 (8), 1683–1690.
- Huebner, E.S., Gilman, R., Reschly, A.L. & Hall, R. 2009. Positive Schools. *Oxford Handbook of Positive Psychology*.
- Huikko, E., Kovanen, L., Torniainen-Holm, M., Vuori, M., Lämsä, R., Tuulio-Henriksson, A. & Santalahti, P. 2017. Selvitys 5–12-vuotiaiden lasten mielenterveyshäiriöiden hoito- ja kuntoutuspalvelujärjestelmästä Suomessa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 14/2017. Viitattu 8.4.2019. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135839/THL_RAPO_14_2017_korj.web.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Jaakkola, T. 2010. Liikuntataitojen oppiminen ja taitoharjoittelu. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Jones, S., Bouffard, M. & Weissbourd, R. 2013. Educators' social and emotional skills vital to learning. *Research article*. Viitattu 13.9.2019. <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/003172171309400815>.
- Julkunen, M-L. 1998. Opetus, oppiminen ja vuorovaikutus. Helsinki; Porvoo: WSOY.
- Järvinen, M., & Laine, A. & Hellman-Suominen K. 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.
- Kalliomäki, A. 2010. Löytöretki tunteisiin. Tunnekasvatuksen opas alakoululaisen vanhemmalle. Opinnäytetyö. Tampereen ammattikorkeakoulu.
- Kauppila, R. 2006. Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot. Vuorovaikutusopas opettajille ja opiskelijoille. Jyväskylä: PS-kustannus.

- Kiviniemi, K. 2000. Opettajan työtodellisuus haasteena opettajankoulutukselle. Opettajien ja opettajankouluttajien käsityksiä opettajan työstä, opettajuuden muuttumisesta ja opettajankoulutuksen kehittämishaasteista. Opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen ennakointihanke (OPEPRO) selvitys 14. Helsinki.
- Klemola, U. 2009. Opettajaksi opiskelevien vuorovaikutustaitojen kehittäminen liikunnan aineenopettajakoulutuksessa. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.
- Klemola, U. 2003. Tukea vuorovaikutukseen – sosioemotionaalisia taitoja kehittävä opetussuunnitelma liikunnan aineenopettajakoulutuksessa. Toimintatutkimus. Liikuntapedagogiikan lisensiaatintutkimus. Jyväskylän yliopisto.
- Klemola, U., Heikinaro-Johansson, P. & O’Sullivan M. 2013. Physical education student teachers' perceptions of applying knowledge and skills about emotional understanding studied in PETE in a one-year teaching practicum. *Physical Education and Sport Pedagogy* Vol. 18, No. 1, January 2013, 28–41. Viitattu 21.10.2019. <http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=dbf1ba5c-fc21-488a9bc3-b3ccf7a02d25%40sessionmgr4008&vid=1&hid=4214>.
- Klemola, U. & Mäkinen, T. 2014. Tunne- ja vuorovaikutustaitoja oppii harjoittelemalla: Pedagogisia poimintoja opettajalle. *Liito: Liikunnan ja terveystiedon opettaja* (4), 32-34.
- Koivunen, P-L. 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Juva: WS Bookwell Oy.
- Kokkonen, M. 2017. Ihastuttavat, vihastuttavat tunteet – opi tunteiden säätelyn taito. Juva: PS-kustannus.
- Kokkonen, M. 2017. Liikunta sosiaalista ja psyykkistä toimintakykyä edistävien tunne- ja ihmissuhdetaitojen tukijana. Teoksessa T. Jaakkola, J. Liukkonen & A. Sääkslahti (toim.) *Liikuntapedagogiikka*. Juva: Bookwell Oy, 185-214.
- Kret, M. E. & De Gelder, B. 2012. A review on sex differences in processing emotional signals. *Neuropsychologia* 50 (7): 1211-1221.
- Kuusela, M. 2005. Sosioemotionaalisten taitojen harjaannuttaminen, oppiminen ja käyttäminen perusopetuksen kahdeksannen luokan tyttöjen liikuntatunneilla. *Liikunnan ja kansanterveyden julkaisu* no 165. Jyväskylä: Likes.

- Laine, T. 2018. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. 5. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 29–51.
- Liikuntatieteellisen tiedekunnan opetussuunnitelma. 2017-2020. Jyväskylän yliopisto.
- Lintunen, T. 2013. Liikuntaympäristö innostavaksi tunne- ja vuorovaikutusosaamisella. *Liikunta & Tiede* 50 (2-3), 36-41.
- Lintunen, T. & Kuusela, M. 2009. Vuorovaikutuksen edistäminen liikuntaryhmissä. Teoksessa E. Rovio, T. Lintunen & O. Salmi (toim.) Ryhmäilmiöt liikunnassa. Helsinki: Liikuntatieteellinen Seura, 179–207.
- Lintunen, T. & Virta, J. 2009. Liikunnanopettajien käsitykset vuorovaikutustaidoista – liian hyvää ollakseen totta? *Liikunta & Tiede* 46 (6), 54-60.
- Lukion opetussuunnitelman perusteet. Opetushallitus. 2015.
- Mashburn, A.J., Pianta, R.C., Hamre, B.K., Downer, J.T., Barbarin, O., Bryant, D., Howes, C. 2008. Measures of classroom quality in prekindergarten and children's development of academic, language, and social skills. *Child Development* 79, 732-749.
- Mather, D. 2012. *Body Language Secrets: Teach Yourself*.
- Mayer, J. 2004. What is emotional intelligence? NH Personality Lab. 8. Viitattu 22.11.2017. https://scholars.unh.edu/personality_lab/8
- Mayer, J. D., & Salovey, P. 1997. What is emotional intelligence? In P. Salovey, & D. J. Sluyter. *Emotional development and emotional intelligence: Educational implications*, 3-31. New York: Basic Books.
- Merchant, K. 2012. How men and women differ: gender differences in communication styles, influence tactics and leadership styles. *CMC Senior Theses*. 513. Viitattu 2.9.2019. https://scholarship.claremont.edu/cmc_theses/513
- Metsämuuronen, J. 2011. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. E-kirja Opiskelijalaitos. International Methelp Oy, Helsinki.
- Mulac, A., Bradac, J. J., & Gibbons, P. 2001. Empirical support for the gender-as-culture hypothesis: An intercultural analysis of male/female language differences. *Human Communication Research* 27 (1), 121-152.

- Mörsky, J. 2010. Liikunnanopettajan vuorovaikutustaidot – liikunnanopettajien näkemyksiä ongelmatilanteiden ratkaisu- ja toimintatavoistaan koululiikunnassa. Jyväskylän yliopisto. Liikuntakasvatuksen laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Niemi, H. 2016. Erinomaisuus, sitoutuminen ja eettisyys. Miten hyvän työn kriteerit toteutuvat opettajan ammatissa? Teoksessa H. Cantell & A. Kallioniemi (toim.) Kansankynttilä vaakalaudalla. Miten tulevaisuudessa opitaan ja opetetaan? Tampere: Tammer-Paino, 19-38.
- Nolen-Hoeksema, S. & Aldao, A. 2011. Gender and age differences in emotion regulation strategies and their relationship to depressive symptom. *Personality and individual differences*, Volume 51, Issue 6, 704-708.
- Payton, J., Weissberg, R.P., Durlak, J.A., Dymnicki, A.B., Taylor, R.D., Schellinger, K.B., & Pachan, M. 2008. The positive impact of social and emotional learning for kindergarten to eighth-grade students: Findings from three scientific reviews. Chicago, IL: Collaborative for Academic, Social and Emotional Learning.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Opetushallitus. 2014.
- Petrides, K. V., & Furnham, A. 2000. On the dimensional structure of emotional intelligence. *Personality and Individual Differences* 29, 313-320.
- Pianta, R.C. 2003. Experiences in P-3 classrooms: The implications of observational research for redesigning early education. New York, NY: Foundation for Child Development.
- Pirttimäki, H. & Salmio, P. 2013. ”-Et se liikunta on melkein kakkossijalla.” Yläkoulun liikunnanopettajien kokemuksia tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettamisesta. Jyväskylän yliopisto. Liikuntakasvatuksen laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Pulkkinen, L. 2009. Personality – a resource or risk for succesful development. *Scandinavian Journal of Psychology* 50, 602–610.
- Raver, C.C., Garner, P., & Smith-Donald, R. 2007. The roles of emotion regulation and emotion knowledge for children’s academic readiness: Are the links causal? R.C. Pianta, M.J. Cox, & K.L. Snow. School readiness and the transition to kindergarten in the era of accountability. 121–147. Paul H. Brookes Publishing.
- Repo-Kaarento, S. & Levander, L. 2002. Oppimista edistävä vuorovaikutus. Teoksessa S. Lindblom-Ylänne & A. Nevgi (toim.) Yliopisto- ja korkeakouluopettajan käsikirja. Helsinki: WSOY, 140–170.

- Saarinen, M. & Kokkonen, M. 2003. Tunneäly. Kohti KOKONAista elämää. Helsinki: WSOY.
- Saarinen, M. & Kokkonen, M. 2012. Tunne mies, tunne nainen. Kirjapaja, Helsinki: Kustannus-Osakeyhtiö Kotimaa.
- Scheer, M. 2012. Are emotions a kind of practice (and is that what makes them have a history)? A Bourdieuan approach to understanding emotion. *History and Theory* 51 (5), 193-220.
- Stevens, J. S. & Hamann, S. 2012. Sex differences in brain activation to emotional stimuli: A meta-analysis of neuroimaging studies. *Neuropsychologie*, 50 (7), 1578-1593.
- Sutton, R. 2004. Emotional regulation goals and strategies of teachers. *Social Psychology of Education* 7 (4), 379–398.
- Talib, M., Löfström, J. & Meri, M. 2004. Kulttuurit ja koulu: avaimia opettajille. Helsinki: WSOY.
- Talvio, M. 2014. How do teachers benefit from training on social interaction skills? Developing and utilising an instrument for the evaluation of teachers' social and emotional learning. Doctoral Dissertation. Viitattu 12.4.2017. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-0188-4>.
- Talvio, M. & Klemola, U. 2017. Toimiva vuorovaikutus. Jyväskylä. PS-kustannus.
- Trenholm, S. & Jensen, A. 2013. *Interpersonal Communication*. Oxford University.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Zimmermann, P. & Iwanski, A. 2014. Emotion regulation from early adolescence to emerging adulthood and middle adulthood: Age differences, gender differences, and emotion-specific developmental variations. *Research Article*. Volume 38 (2), 182-194.
- Äärelä, T. 2012. ”Aika palijon vaikuttaa minkälainen ilme opettajalla on naamalla.” Nuoret vangit kertovat peruskouluajoistaan. Väitöskirja. Lapin yliopisto.

LIITTEET

Liite 1. Kyselylomake.

Esitiedot:

1. Olen

1 vsk. 2 päättöharjoittelija

2. Mikä on koettu sukupuolesi?

1 Mies 2 Nainen 3 Muu/en halua kertoa

Likertin asteikko (1. Täysin eri mieltä... 5. Täysin samaa mieltä):

3. Pystyn säätelemään omia tunteitani

4. Tunnistan ja kykenen nimeämään helposti tunteet, joita koen

5. Osaan nimetä syyt tunteideni vaihteluille

6. Minulla on laaja tunnesanavarasto

7. Minulla on tunteita, joista en ole täysin tietoinen (tai joita en kykene selittämään)

8. Kun katson ihmisten ilmeitä ja eleitä, tunnistan heidän kokemansa tunteet helposti

9. Toimin usein ajattelematta

10. Minun on hankala ilmaista kokemani tunteet täysin avoimesti ja rehellisesti

11. Kykenen asettumaan toisen ihmisen asemaan, jotta voin ymmärtää paremmin hänen tunteitaan

12. Koen tunteiden säätelyn tärkeäksi opettajan työssä

13. Koen, että liikunnanopettajana on hankala vaikuttaa oppilaan tunnetaitojen kehittymiseen

14. Minulla on keinoja kohdata oppilaan voimakkaita tunnereaktioita

15. Pelkään menettäväni kontrollin tunteisiini opetustilanteissa, mikäli tapahtuu jotain ennalta

arvaamatonta

16. Opettajan on useimmiten parempi peittää tunteensa, kuin näyttää niitä

17. Opetustilanteissa uskon kykeneväni ottamaan jokaisen oppilaan tarpeet huomioon

18. Koen useimmiten olevani muita parempi vuorovaikutustilanteissa

19. Olen taitava ilmaisemaan tunteitani niin sanallisesti kuin sanattomasti

20. Käytän minäviestintää toiveideni ja tarpeideni kerronnassa

21. Aktiivisen/eläytyvän kuuntelun käyttö ei tunnu minulle luontevalta

22. Kuunnellessani muita kykenen asettumaan heidän asemaansa

23. Minun on helppo ilmaista mielipiteeni ryhmässä

24. Vuorovaikutukseni on poikkeuksetta avointa ja rehellistä

25. Vuorovaikutustaidot korostuvat liikunnanopetuksessa entisestään muihin oppiaineisiin

verrattuna

26. Vuorovaikutustaidot ovat tärkeämpi opettajan ominaisuus kuin sisällöllinen aineenhallinta

27. Vuorovaikutustaitoni tukevat omaa opettajuuttani

28. Minulla on valmiuksia vuorovaikutustaitojen opettamiselle omassa liikunnanopettajuudessa

29. Opettajan tärkein työkalu työssään on toimiva vuorovaikutussuhde oppilaan kanssa

Avoimet kysymykset:

30. Miten oma persoonasi tukee tunne- ja vuorovaikutustaitojen käyttämistä liikunnanopetuksessa?

Mikä taas rajoittaa tunne- ja vuorovaikutustaitojen käyttämistä?

31. Mistä mielestäsi koostuu turvallinen vuorovaikutusympäristö liikunnanopetuksessa?

32. Missä tunne- ja vuorovaikutustaidoissa koet kehittyneesi opintojen aikana? Missä haluaisit kehittyä lisää?